

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

// SPENTRUP KIRKE

SLÆGTSMINDER OG EGNE OPLEVELSER

AF

PROVST THOMAS CHRISTIAN MØLLER

Thomas Milley.

PROVST
*THOMAS CHRISTIAN
MØLLER*

SLÆGTSMINDER
OG EGNE OPLEVELSER

EGET FORLAG

I HOVEDKOMMISSION HOS BOGTRYKKER CHRISTENSEN
STRUER 1934

FORORD

Jeg er ofte af nogle af min Familie anmodet om at skrive noget om Familiens Historie særlig fra ældre Tid. Paa lignende Maade er jeg af Medlemmer af mine tidligere Menigheder bleven opfordret til at skrive noget om mine Oplevelser i disse Menigheder. Det er da ogsaa disse Opfordringer, jeg har søgt at imødekomme ved nærværende lille Mindebog, og jeg haaber, at disse fordringsløse Optegnelser maa interessere indenfor de paagjældende Kredse og maaske ogsaa saadanne Læsere udenfor disse Kredse, som bryder sig om at høre noget om Kultur og Kirkeliv i en svunden Tid.

Grundfør Præstegaard, den 10'de Januar 1934.

Thomas Møller

Fra Ølby Præstegaard, ca. 1905. Fra venstre til højre: 1) Niels Christian (Forkarl), 2) Gerhard (Hyrdedreng), 3) Laurids (2. Karl), 4) Johan (3. Karl), 5) Svend, 6) Provst Møller, 7) Provstinde Møller, 8) Valdemar, 9) Kirstine, 10) Sverre, 11) Margrethe, 12) Jakob, 13) Mariane, 14) Vagn, 15) Kristine, 16) Søren Gartner. (Se Side 49.)

1. TRÆK AF SLÆGTENS HISTORIE I DET 18. OG BEGYNDELSEN AF DET 19. AARHUNDREDE

Min Slægts første kjendte Hjemsted er Byen Gudmandrup i Svinninge Sogn ved Holbæk. Her boede omkring 1700 en Selvejerbonde ved Navn Thomas, der er Familiens Stamfader. Han er sandsynligvis død ca. 1719.

Thomas havde to Sønner, nemlig Anders, der fik Gaarden efter ham, og Christen.

Om Anders Thomsen fortælles der forskjellige Smaatræk i Familien, som tyder paa, at han har været en stærk og modig og handlekraftig Mand. Et af disse Træk har jeg fra min Grandonkel, Lærer Jacob Møller, Ravnstrup ved Viborg. Det lyder saaledes: En Vinterdag var han kjørt i Skoven med et Par unge Heste, som blev temmelig ustyrlige, da han skulde hjem. For at holde dem stemmer han Foden saa haardt mod Vognen, at der gaar Koldbrand i den ene store Taa. Der bliver sendt

Lærer Jacob Møller i Ravnstrup

Bud efter Læge; men inden han kommer, er der gaaet Koldbrand i 3 Tæer til. Han fatter saa en rask Beslutning og hugger med egen Haand alle fire Tæer af og forbinder Foden.

Da Lægen endelig kom, erklærede han, at han derved havde reddet Benet og vel ogsaa Livet.

Et andet Træk har jeg hørt af Fader. Det lyder saaledes: En Vinterdag, han var kjørt i Skoven efter Brænde, hørte han Ulvehyl. Han kørte da hurtigst mulig hjemad, men saadan, at han satte sig op at ride paa den ene Hest. Under dette Ridt kom han imidlertid i Tanker om, at den anden Hest var den bedste og snarest vilde kunne klare sig, og han sprang derfor over paa den og red paa den det sidste Stykke Vej til Gaarden, som han lykkelig naaede uden at blive indhentet af Ulvene. Han fik hurtigst mulig Hestene fra Vognen og ind i Stalden og Døren lukket, men hører kort efter, medens han tager Tøjet af Hestene og binder dem, et stort Hyl, og da han siden kom ud og skulde undersøge Aarsagen her til, fandt han Lænkehunden ihjelbidt og sønderreven af Ulvene. Saa nær havde de altsaa været efter ham. Om Anders Thomsen fortælles ogsaa i Familien, at han var saa stærk, at han kunde holde fem Bøsseløb paa de fem Fingre i udstrakt Arm.

Anders Thomsens Broder, Christen Thomsen, boede i sine yngre Aar i Særslev ved Kalundborg, men henlevede sine sidste Dage hos sin Brodersøn, Pastor Thomas Andersen Møller i Storeheddinge Præstegaard. Christen Thomsens Datter, Kirstine Thomsen, var født 1767 og blev gift med Konsistorialassessor C. N. Krarup i Vivild Præstegaard.

Deres Datter, Lucie, blev gift med min Farfader, Premierløjtnant Thomas Christian Møller fra Vejbjerggaard. Vor Gren af Familien nedstammer saaledes fra begge Brødrene i Gudmandrup.

Kirstine Thomsen var opfødt i Storeheddinge Præstegaard, hvor hun betragtedes som Plejebarn. Hun havde

i Begyndelsen af 1790 Aarene Plads hos tidligere Statsminister Ove Høgh Guldberg i Aarhus, og blev her kjendt med sin tilkommende Mand, cand. theol. C. N. Krarup fra Vejrum Præstegaard ved Struer, der var Børnenes Hushovmester. De havde Bryllup 1795 i Aarhus. Krarup var i mange Aar Sognepræst i Vivild og Vejlbj ved Allingaabro og var kjendt som Agronom og bl. a. Medstifter af Randers Amts Husholdningsselskab. Han var Konsistorialassessor og Ridder af Dannebrog. Om hans Distraktion fortælles forskjellige Træk i Familien. Fru Kirstine Krarup døde som Enke paa Vejbjerggaard 10. Oktober 1854.

Anders Thomsens Søn, Thomas Andersen Møller, blev født d. 22. Maj 1721. En Tradition i Familien gaar ud paa, at han var en uægte Søn af en Løvenskjold, og at han derfor blev hjulpen frem til Studeringerne; men denne Tradition maa efter paalidelig Kilde anses for i allerhøjeste Grad usandsynlig.

I Worms Leksikon over lærde Mænd staar, at Thomas Andersen Møller blev opdragen paa Arnacke Gaard og siden hensat i Holbæk latinske Skole, men da denne afgik 1739, blev han ved D. Bredenbergs Omsorg sat i Kjøbenhavns Skole, hvorfra han 1743 blev dimitteret. Han blev 1747 Præst i Borum og Lyngby i Aarhus Stift, residerende Kapellan i Aarhus 1753, Sognepræst i Egebjerg 1762 og i Store Heddinge 1767 og døde den 28. Juli 1789.

Han var første Gang gift med Marie Hansdatter, hvis

Enkefru Kirstine Krarup, f. Thomsen

Fader var Skomager. Hun var født 1719, Brylluppet var 4. August 1747, og hun døde 17. Januar 1771.

Han blev anden Gang gift 10. Juni 1772 med Ellen Rasmussen, hvis Fader var Præst i Roholte. Der var 10 Børn af første og 6 af andet Ægteskab.

Thomas Andersen Møller har sikkert været en meget agtet og anset Mand i sin Tid. Hans Hjem i Store Heddinge skal i alle Maader have været et godt Hjem, som de, der kjendte det, stedse bevarede i kjærlig Erindring. Den gamle Præst ansaas for velhavende, men der blev dog ikke synderligt til Arvingerne, og man har ment, at der skulde være sket Bedrageri m. H. t. Dødsboet.

Thomas Andersen Møller havde under sin Embedstid i Borum Biskop Hygum til sin Foresatte. Han anbefaler ham til Forflyttelse og udtaler, at han har »gode Studia« og ved Duelighed i Embedet havde erhvervet sig god Ynde og Credit paa Egnen.

I Økonomisk Magasin har han skrevet en Afhandling: Patriotiske Betænkninger om at spare og formere Brænde-Ved.

Hans Eftermand i Store Heddinge, Pastor Wøldike, omtaler i sin Tiltrædelsesprædiken sin Formands herlige Gaver, usminkede Guds frygt og utrættelige Flid.

Der tales i en af Degnen affattet Levnedsskildring af hans anden Hustru om den Tilfredshed og Sinds Munterhed, hendes Mand altid gav tilkjende i sit huslige Liv. Det synes, som et lyst og muntert Sind har været en Vuggegave til Familien fra dens første Begyndelse.

Der findes en Levnedsskildring af Th. A. Møller i Aar bog for historisk Samfund for Præstø Amt fra Aaret 1913.

1752 den 12. April fødtes i Borum Præstegaard Sønnen Jacob Møller. Han blev Student 1770, theologisk Kandidat 1777 og Præst i Søby, Skader og Halling i Aarhus Stift 1780, hvor han blev til sin Død 9. Januar 1813.

Han var første Gang gift med Anne Lovise Balk,

vistnok en Haandværkerdatter fra Kjøbenhavn. Familien Balk er oprindelig svensk og kommen til Danmark vistnok paa Frederik den 3'dies Tid. En Broder af Frøken Balk var Supercargo eller Forretningsfører paa de store Ostindiefarere. Et Maleri af ham er i mit Eje, hvor dog Næsen er senere paamalet.

Anne Lovise Balk var født 1759, gift 1780 og død 1787.

Pastor Jacob Møllers anden Hustru var Charlotte Emerentze Fischer, med hvem han havde Bryllup i 1790. Hun var Datter af Degnen Fischer og Hustru A. Marie Mannicke. Da Fader i 1851 laa som Dragon i Randers, sagde en gammel Kone fra disse Sogne, at det andet Ægteskab ikke havde været saa godt, uden at jeg dog ved, hvori det mangelfulde bestod.

I Søby Præstegaard var der mange Børn, og da Embedet vist ikke var videre vellønnet, maatte der sikkert leves tarveligt og nøjsomt. Den gamle Præst var vist en from Mand, men hans aandelige Standpunkt er mig ellers ikke nærmere bekendt. Han har sikkert været mindre betydelig end sin Fader. Sønnerne var kraftige og bekendte for at være friske og uforfædede.

Det synes, som om Jacob Møllers to Hustruer har sat et noget forskjelligt Præg paa Efterslægten. Efterkommerne efter Anne Lovise Balk er næsten alle lyse og høje, medens der iblandt Efterkommerne efter Charlotte Emerentze Fischer findes en Del mørke og svære, men mindre af Vækst. Denne Linie synes at have en Del Forretningstalent, hvad senest har givet sig Udslag hos de bekendte Brødre Daell, som har grundlagt et stort Varehus i Kjøbenhavn. De tilhører gennem deres Moder, Sophie Daell, født Møller, denne Linie.

En anden Søn af Thomas Andersen Møller var Henrik Møller, der var født 1755, theologisk Kandidat 1780 og Præst i Hasle ved Aarhus 1786. Han blev i 1786 gift med Anna Margrethe Wissing, Datter af en Vinhandler i Kjøbenhavn. Henrik Møller døde 1831.

En Søn af Pastor Henrik Møller hed Peer Jakob Møl-

ler. Han var gift med Henrikke Rübner, der saa vidt jeg ved var en velhavende Apothekerdatter fra Aalborg. Det var vistnok dette Giftermaal, der satte ham i Stand til at købe Konstantinsborg ved Aarhus, der i hans Tid var et Samlingssted for Familien.

13. Juni 1833 døde min Oldefader Konsistorialassessor Christian Nielsen Krarup fra Vivild paa Konstantinsborg, hvor han var taget ind paa en Rejse til Aarhus, hvor han vilde have søgt Audiens hos Frederik den VI, der ventedes til Aarhus. Krarup vilde have søgt Plads paa en Stiftelse e. l. for sin sindssyge Datter Thomine Petra Sophie Krarup, der siden en Del Aar boede paa Vejbjerggaard, død den 1. Maj 1861.

2. MIN BEDSTEFADER PREMIERLØJTNANT T. C. MØLLER

Min Bedstefader Thomas Christian Møller var Søn af Sognepræst Jacob Møller i Søby, Skader og Halling i Aarhus Stift og hans Hustru Anne Lovise Balk. Han var født i Søby 13. April 1787 og gik indenfor Familien under Navnet: »Den rare Thomas Christian«. Som ung prøvede han forskjellige Ting, bl. a. var han en Tid i Kjøbmandslære i Aalborg. Han var ualmindelig stor og kraftig. Det fortælles, at han kunde tage en Tønde Rug under hver Arm og gaa op ad en Trappe med dem. Medens han var i Kjøbmandslære i Aalborg, kom en Dag 3–4 Bønder kjørende med en Arbejdsvogn for at faa en Tønde Tjære med hjem; men de kunde ikke faa Tønden op i Vognen. Bedstefader sagde da, at det kunde han gjøre alene, hvad de naturligvis betvivlede. Han slog saa Armene om Tønden og satte den op i Bunden af Vognen med det Resultat, at den knuste Bunden og faldt ned paa Jorden; Vognen maa jo have været usolid.

Saa havde Bedstefader ogsaa en meget kraftig Røst. Det blev fortalt, at naar han stod paa Møllebakken ved Vejbjerggaard, kunde han raabe saa højt, at det kunde høres helt til det yderste af Marken, hvad dog lyder usandsynligt. Han maa sikkert ogsaa have lært Landvæsenet og blev da ogsaa senere Landmand.

I Aarene 1804–08 var han ansat paa forskellige juridiske Kontorer. Men derefter gik han Militærvejen og blev Premierløjtnant først ved fynske Infanteriregiment, senere ved jydsk Jægerkorps. I 1813 var han Pladskommandant i Wandsbeck ved Hamborg. I Oldesloe var en fransk Kaptejn Pineau samtidig Kommandant, der skrev til Bedstefader om Opsnappelse af et Par Mænd, og dette Brev er i mit Eje. Efter Krigen var Landet meget forarmet, og Hæren maatte indskrænkes, og mange Officerer afskediges. Kongen fulgte saa det Princip at beholde de gifte og afskedige de ugifte, hvad Bedstefader var misfornøjet med, da han mente, at man burde have beholdt de dygtigste og ikke straffe dem, der havde været saa fornuftige ikke at gifte sig paa en Løn, der daarlig kunde føde en Familie. Bedstefader blev saa afskediget i 1815 med en lille Pension.

I de følgende Aar havde han forskellige Stillinger paa Horsenseggen bl. a. paa Boller og paa Bjerre Hattings Herreders Kontor; desuden var han en Tid Gaardbestyrer og opholdt sig af og til paa Herregaarden Gyllingnæs, hvad der er nærmere omtalt i en Artikel af H. L. Møller i Aarhus Stifts Aarbøger for 1922, – fortsat 1923 – om Englænderne paa Gyllingnæs. I disse Aar søgte han en hel Række Stillinger især ved Toldvæsenet, uden dog at opnaa noget. Der var jo den Gang saa mange afskedigede Officerer, der trængte til et Levebrød. – Til disse Stillinger var han fortrinlig anbefalet af flere højtstaaende Officerer, der blandt andet fremhævede hans gode Holdning i Begyndelsen af 1813, da han laa i Aalborg og der opbragte et Smuglerskib, samt senere ved Belejringen af Glückstadt, hvor

han med sit Korps nær var bleven omringet og taget til Fange.

Vistnok midt i 1820 Aarene blev han Forpagter af Vivild Præstegaard, hvor han var forlovet med Sognepræstens, Konsistorialassessor Christen Nielsen Krarups, Datter Lucie Krarup, med hvem han holdt Bryllup i 1827. Men da hans Svigerfader døde 13. Juni 1833, købte han samme Aar Hovedgaarden Vejbjerggaard i Humlum

Fru Lucie Møller, f. Krarup

Sogn af Jacob Bjerre i Nissumby i Nr. Nissum. Kjøbesummen var 5000 Rigsdaler. J. Bjerre vilde helst have solgt Nissumby, da Vejbjerggaard var en Hovedgaard, og Ejers Sønner af den Grundkunde blive fri for Krigstjeneste. Men Nissumby var saa berygtet for Spøgeri, at ingen vilde købe den. Jeg antager dog ikke, dette Hensyn har været bestemmende for Bedstefader, da den Møllerske Familie vist aldrig har været overtroisk.

Da Bedstefader købte Gaarden, var den paa ca. 11 Td. Hartkorn. Men han bortsolgte ca. 1½ Td. Hartkorn til Gaarden Pinen ved Oddesund.

Jeg tror nok det var i 1839, at de to nordligste Gulve i Laden blæste ned. De blev ikke gjenopbyggede, men en Bindingsværksgavl opsat for den ny Nordende af Laden.

Af Egetømret blev der af Snedker Gade i Humlum lavet 4 Chatoller, et til Bedstefader selv, som nu er i mit Eje, og et til hver af de tre Sønner Jacob Christian, Ove Krarup og Ludvig Balk, og de er fremdeles i Familiens Eje.

Husmoderen Lucie født Krarup var i Modsætning til sin Mand lille og spinkel og med et karakteristisk Ansigt.

Bedstefader kaldtes altid Løjtnanten af Folk paa Eggen. Da Krigen i 1848 udbrød, modtog han et meget karakteristisk Brev fra Sognepræst Vilhelm Schøler i Staby dateret 27. April 1848, hvor han anmoder ham om at skaffe Mandskab til under hans Kommando at bevogte Overgangen ved

Premierløjtnant Thomas Christian Møller

Odde- sund mod et eventuelt fjendtligt Angreb, idet han meddeler, at tilsvarende privat Forsvar var arrangeret ved de øvrige ubevogtede Overgange i den vestlige Del af Limfjorden. Det er et meget patriotisk Brev og et typisk Udslag af Aanden fra 1848. Brevet er i mit Eje og indeholder bl. a. følgende Karakteristik af nogle af Familiens Medlemmer: »Skjønt jeg ikke kjender Dem, saa kjender jeg dog Deres Brødre fra

min Ungdom af. Det var dristige og uforfærdede Karle, som heller ikke kunde vige. Saadanne Mænd skulle vist inden Enden kommer blive Danmarks Frelse. — Dog, Mennesket spaar, Gud alene raader. Han vende i Naade alting til det bedste. Gud være med Dem og Deres«. Brevet er aftrykt i Hardsyssels Aarbog for 1933.

Mens Bedstefader var Officer, skulde han en Gang føre en Kanon fra Stranden paa Mols (vistnok Helgenæs) og fik saa udbudt en hel Mængde Bønderheste saa vidt jeg husker ca. 20 Spand. De blev saa spændt for, og han forklarede Kuskene, at naar han sagde »Hyp«,

skulde de alle lade Hestene trække paa en Gang. Men da Kommandoen lød, blev Kanonen dog staaende, fordi hver Kusk var øm over sine Heste og holdt lidt tilbage paa dem. Men saa skiftede han Kuskene om, saa enhver fik en andens Heste, og sagde, at hvis de nu ikke fik Kanonen frem, satte han sine Artillerister til at kjøre; men da Kommandoordet nu lød, trak Hestene med Lethed Kanonen, nu var alle ivrige for at drive Hestene frem.

Bedstefader anskaffede sig et Guldsignet, som nu er i mit Eje. Da Gravøren skulde gravere de 3 Bogstaver T. C. M., spurgte han, om han ikke skulde sætte et »v« foran M., da Bedstefader som Premierløjtnant havde Lov at sætte et »von« foran sit Navn; men Bedstefader svarede, at de Narrestreger brød han sig ikke om. Dertil sagde Gravøren, at han skulde gravere Bogstavet M. saaledes, at det fik en lille Krølle forpaa, som ogsaa kunde læses som et v. (von). Dette Signet er i mit Eje tilligemed et blomstret Porcelænsblækhuis, der ogsaa har tilhørt Bedstefader.

Bedstefader døde den 2. Marts 1854 og ligger begravet paa Humlum Kirkegaard.

Da Bedstemoder blev Enke, havde hun sit Værelse ud mod Bleghaven, hvor der siden var Spisestue. Hun var ikke fri for at forkjæle mig og syntes vist, at Moder var for streng, som nemlig var meget bestemt og principfast i sin Opdragelsesmetode.

Bedstemoder døde 11. Januar 1862. Hendes Lig blev lagt op i Storstuen, som den Gang gik gennem hele Husets Bredde.

Det var det første Lig, jeg havde set, og det gjorde naturligvis et meget stærkt Indtryk paa mig, som den Gang kun var $3\frac{3}{4}$ Aar gammel.

Der var 3 Sønner i Ægteskabet, nemlig foruden Fader Ove Krarup Møller, der ejede Gaarden Møe i Resen, og Ludvig Balk Møller, der boede paa Bloksgaard i Fabjerg.

3. MINE FORÆLDRE

Efter Bedstefaders Død overtog Fader Vejbjerggaard. Han hed Jacob Christian Møller og var født 13. Maj 1828 i Vivild Præstegaard. Den 10. Juli 1857 blev han gift med Dorothea Benedicte Herzog. Hun blev født 24. September 1833 i Aabenraa som Datter af Kjøbmand Matz Michael Herzog og Hustru Christiane, født Møller.

Moder var som ung Pige i nogle Aar Lærerinde hos sin Morbroder Christian Møller paa Rødemølle i Møborg, som jeg som Dreng har set gaa paa Jagt paa Vejbjerggaard. Naar han kom, gav Moder ham gjerne en Søsterkage, som han satte stor Pris paa. Han var da en meget gammel Mand.

Jeg tror nok, at mine Forældre første Gang traf hinanden i et Selskab paa Krogsgaard i Flynder, som den Gang ejedes af en Trige, der var gift med Faders Kusine Kathrine Møller, Datter af Løjtnant

Fru Dorothea Benedicte Møller, f. Herzog

Møllers Broder, Lærer Jacob Møller i Ravnstrup.

I 1851 var Fader Dragon i Randers, men blev slettet af Rullen lige før Krigen 1864. Det var derfor naturligt, at han og Moder som unge Ægtefolk af og til gjorde en Udflugt til Hest.

Men senere var det meget sjældent, at Fader gav sig af med at ride.

Af og til foretog de unge Folk en Tur til Moders Forældre i Aabenraa, hvad den Gang før Banernes Tid

skete med Faders egen Befordring; men da Fader var godt kjørende, regnede man ikke en saadan Tur for noget. Paa en saadan Tur kom de en Aften til en ensom og fattig Kro paa Heden, hvor de bestilte Aftensmad og The. Krokonen spurgte imidlertid, om de ikke hellere vilde have Kaffe, og fortalte, at de fik deres Vand fra en Dam ved Gaarden, men at de netop havde vasket Faar. Hun troede dog ikke, det kunde smages i Kaffe; under disse Omstændigheder opgav de dog baade The og Kaffe og fik vist Mælk eller Øl.

Fader drev Gaarden godt efter Datidens Skik. Der var 9 Vange: gjødet Helbrak, Rug og Raps, Byg, Havre, Havre med Udlæg og 4 Aars Græs. Rapsen betalte sig godt i Begyndelsen af 1860 Aarene.

I Krigsaaret 1864 avlede Fader saaledes 100 Tønder Raps, der kostede 14 Rigsdaler eller 28 Kr. Tønden, saa det blev sagt, at vedkommende Vang næsten var betalt med denne ene Afgrøde.

Fader var en anset Mand paa Egnen og fik som Følge deraf forskjellige Tillidshverv. Han var saaledes i 12 Aar Sogneraadsformand og fik ved sin Afgang som Erkjendtlighedsgave et smukt Taffelur med Inskription, hvilket fremdeles er i Familiens Eje.

I første Ægteskab var 5 Børn, to Sønner og tre Døtre. Den sidste lille Datter blev opkaldt efter Moder og kom til at hedde Benedikte. Hun blev født i Marts 1865, men saa fik Moder Barselseber og var saa syg, at der blev lagt Halm paa Stenbroen for at dæmpe Lyden. Lægen gav hende Moskus, som den Gang anvendtes som et sidste Middel, der enten førte til Bedring eller Død. Fader mente imidlertid, at hun havde faaet for meget, og hun døde den 19. Marts. Men forinden var vi Børn kaldt ind til hendes Seng, hvor hun laa bleg og dødssyg, og hun sagde til os: Nu gaar Moder hjem til Gud, men I maa love mig at leve saadan, at I ogsaa en Gang kan komme derop til mig, og den Prædiken glemmer jeg aldrig. Jeg haaber, at den

og saa Moders Bønner af Guds Naade skal føre til dette velsignede Maal.

Moder samlede af og til os Børn om sig i Mørkningen, før Tællelyset blev tændt, og fortalte os Historier eller sang lidt for os, og Fader kunde maaske spille lidt paa Violin, og vi Smaafolk kunde saa danse rundt paa Gulvet. Det var meget hyggeligt og binder Forældre og Børn sammen, og det er et stort Tab for Nutidens Hjem, at de fleste ikke kjender til at holde Mørkning.

Min yngste lille Søster døde 2 Aar gammel den 24. Juli 1867 af Difteritis, som den Gang optraadte som en farlig Epidemi. — Jeg havde den ogsaa, men i mildere Grad. — I Præstegaarden døde Fruen og 2 Børn i een Maaned. Fruen havde været paa Vejbjerggaard og tørret lille Benediktes Mundslim af med sit Lommetørklæde og var rimeligvis bleven smittet derved.

Mens Fader var Enkemand, havde han flere Husbestyrerinder, hvoriblandt den svenskfødte Ellen, der før havde været Kokkepige hos os, og saa »Jomfru« Lavridsen fra Resenborg, der senere blev gift med Onkel Ludvig og med ham i mange Aar boede i Bloksgaard i Fabjerg. I 1871 blev Fader gift anden Gang med Frøken Kathrine Zimmermann, der var i Huset

Børnene fra Vejbjerggaard
Valdemar, Thomas, Lucie, Christiane

hos Konsul Møller i Lemvig. Hendes Fader Axel Zimmermann havde været Kjøbmand og havde en poetisk Aare. Han har skrevet helt smukke Digte og mindre Noveller. I Faders andet Ægteskab var der 10 Børn, 7 Sønner og 3 Døtre ligesom hos Job. Bryllupsdagen var om Efteraaret, og jeg var i den Anledning rejst hjem fra Viborg. Det var smukt, klart Efteraarsvejr, og Flaget vajede paa Møllebakken. Jeg kan huske, at Neergaard fra Brejnholt tændte Lysene i Lysekronen i Kirken, og at vi sang: Det er saa yndigt at følges ad. Vi spiste i Storstuen, hvor bl. a. Neergaard og Kaptejn Berg fra Lemvig samt Pastor Vilstrup var til Stede, Præsten talte om, at Gaarden jo nok oprindelig var en Sørøverborg, og nu havde den nuværende Ejer fortsat Traditionen ved at røve en smuk ung Brud, som dog forhaabentlig ikke havde noget mod det skete, og han ønskede Brudeparret alt godt. I Kirken havde han bl. a. talt om, at Bruden jo straks fik den Opgave at være Moder for en lille Børneflokk, og hvor godt det var at tage saadan en Opgave op paa rette Maade.

De boede saa paa Vejbjerggaard til 1897, da Gaarden blev solgt til min Broder Valdemar, medens mine Forældre flyttede til Afbyggergaarden Ny-Vejbjerg, hvor de boede til Faders Død i 1910.

Vejbjerggaard kom saa efter Valdemars Død en Tid i min Svoger Stigaards Eje. Ny-Vejbjerg blev overtaget af min Broder Valdemar i det sidste Aars Tid, Fader levede, og siden af hans Enke Sidsel Møller, der igjen har overdraget den til sin Søn Christian Herzog Møller.

Vejbjerggaard o. 1894.

4. BARNDOMSMINDER FRA VEJBJERGGAARD

Hvor var Vejbjerggaard dejlig i min Barndomstid i 1860 Aarene, da Livet endnu i mange Maader levedes efter de gamle Linier. Gaarden laa der bred og stærk med sine fire lave, straatækte Længer, der satte Ryggen mod den vældige Vestenvind, der med usvækket Styrke kom bragende ude fra Havet ind over Nissum Bredning og første Gang paa sin Vej mødte en fast Modstander i den gamle Gaard og den lave Forhøjning i Jordsmonnet, som tog noget af Stødet af for Gaarden. I rigtigt Stormvejr kunde Vinden ruske saadan i Huset, at man kunde se sit Billede bevæge sig op og ned i et Spejl, der hang paa Væggen. Ude i Gaarden saa jeg en Dag Stormen rive Sidefjælen af en Arbejdsvogn op i Luften, hvor den hvirvledes rundt og slyngedes mod Laden. Nede paa Stranden tog Stormen en Dag en optrukken Fiskerbaad og flyttede den et Stykke. Og Menneskene maatte næsten krybe hen ad Jorden for at komme frem. Det er vist disse Barndomsminde, der gjør, at Storm og Bølgebrus lyder for mine Øren som dejlig og betagende Musik, hvor man da ikke behøver at frygte for, at der spilles falsk.

Stuehuset var bygget i 1785, da der flyttede et ungt Ægtepar ind, som hed Hans Billeskov og Maren Jansen. Derfor staar der ogsaa paa Vestgavlen: H. B. s M. J. s 1785. Bogstaverne har en Spøgefugl senere givet den uhistoriske Fortolkning: Her bor Møller inde. Muren var ombygget af gule Mursten, som ogsaa var anvendt i Kostalden, saa vidt jeg husker. Dem havde Bedstefader selv ladet brænde i et lille Teglværk, som laa under Bakken nede ved den store Dam, som nu i Reglen er tør. Det var i 1839. Laden var bygget i 1735, hvilket Aarstal stod i den gamle Fløj, som ofte

var Skive for Folkenes og Børnenes Stenkast, hvorved Femtallet havde lidt Skade.

Lige vest for Gaarden ligger Møllebakken, hvor der stod en Mølle i Bedstefaders Tid, og hvor der er en storslaaet Udsigt over hele den vestlige Del af Limfjorden med Nordsiden af Fjorden og Jegindø, Mors og Venø samt Thy og Salling i Baggrunden. Der havde Østrigerne ogsaa en fast Vagtpost i 1864, da de var indkvarterede paa Gaarden fra den 10. Juli og i godt en Maanedstid.

Til Gaarden hørte i Faders Tid ca. 190 Td. Land, og deraf var omtrent Halvparten Enge, Kjær og Strandmarker. I Engen vest for Gaarden, der kaldes Sundkjæret, rørte der sig et overordentlig rigt Fugleliv. Vildænderne rugede i Rørene, Hjejler og Viber fandtes i Tusindvis, og dertil kom saa mange andre som Regnsponer, Strandkader, Rørdrummer, Ryler, Stenpikkere o. s. v. Nu er dette rige Fugleliv meget aftaget, ja næsten forsvundet — desværre. —

Jeg satte Hesthaarssnarer for Fuglene og fangede en enkelt Hjejle og Regnsponer. Og om Vinteren svømmede Vildænderne ude paa Fjorden, af og til i Flokke paa Tusinder, og man kunde høre Havlittens smukke skingrende Sang. Jeg elskede alle disse Fugle og kjendte dem paa Lyden og Flugten, og disse Fugletoner er sunget saadan ind i mig, at det altid fryder mig at høre dem paany, det er som kjære Venners Røster fra Barnedommens skønne Dage.

Og saa Fjordens dejlige Vand, der er blaat som Middelhavet. Den Gang skjæmmedes det ikke af de mange Rusestænger, der vel nok er praktiske, men frygtelig hæslege. Og der var ogsaa mere Poesi over de gamle smaa Fiskerbaade med deres hvide Sejl eller roet af fire kraftige Arme end over Nutidens tøffende Motorbaade. Og Fjordens Udseende var mere levende paa Grund af de mange smaa Jagter, Skonnerter og Galeaser, som besørgede Trafikken mellem Norge og

de vestjydske Havnebyer. De havde i Reglen Tømmer med herved og tog Landbrugsprodukter med tilbage. Min Farbroder Onkel Ludvig havde en Tid af sin Ungdom en Jagt »Haabet«, hvormed han sejlede i denne Fragt.

Fiskeriet dreves mest med Vaad og i mindre Stil med Bundgarn, de saakaldte Net. Fader havde altid 4–6 Net, som han satte ud for Gaarden især om Vinteren, og havde i mange Aar gamle Per Gottrup som Medhjælper, der jo saa ogsaa havde sine Garn ude. Siden havde han en Husmand som Hjælper, der vist hed Jens Peder Skov og boede tæt ved Nørgaard. — Fangsten var mest Torsk og forskjellige Slags Flad-fisk: Rødspætter, Skrupper, Sandere, under Tiden en Vildand og om Sommeren enkelte Hummere. Det var en Fryd for mig at være med paa disse Fisketure og somme Tider ogsaa faa en Aare betroet. Fangsten bragte et godt Tilskud til Gaardens Madforsyning især om Vinteren.

Naar Fjorden var islagt om Vinteren, kom Stangerne i store Flokke ud paa Isen for at stange Aal, hvad jeg selv har prøvet som ungt Menneske. Det var ikke blot Fiskere, men ogsaa en Mængde Landboere. Et vist Omraade af Fjorden ud for Venøby kaldes: »Æ Skratt«, og der er en Mængde dybe Dyndhuller, hvor der findes mange Aal. Det er altid en særlig yndet Fangstplads. Varede Frosten længe, kunde man kjøre over Isen med Hest og Slæde, men det kunde godt være farligt. Faldt det f. Eks. i med Taage, kunde man kjøre vild og komme til et Sund med aabent Vand eller skjør Is. Det kunde ogsaa træffe, at Vandet pludselig steg, i Reglen paa Grund af Vestenvinden, og Isen saa slog Revner, som let kunde blive for brede. Naar man under Isforhold skulde over Oddesund, fik man et Par Færgekarle med og gik saa over Isen. Den ene Karl gik foran med en Stangøkse i Haanden, som han jævnlig lod falde med sin egen Vægt mod Isen. Faldt den saa

igjennem, var Isen usikker, og man maatte finde en anden Vej. Strømforholdene skiftede nemlig stadig og dermed Isens Holdbarhed.

Paa Gaarden var i Reglen en Forkarl, en Andenkarl og saa maaske en ung Trediekarl og to store Drengene om Sommeren, og disse Drengene passede Kreaturerne. Inde var der Kokkepige, Bryggerspige og Barnepige. Det var før Maskinernes Tid, og derfor var der en Del strengt Arbejde som at slaa og høste og om Vinteren at tærskke og skjære Hakkelse til Hestene. Bryggerspigen malkede de 12 Køer, som vi i Reglen havde, vist med nogen Hjælp af Kokkepigen.

I Foraaret købte Fader ca. 100 Gæslinger i Thy, som saa blev græssede under Pasning i mange Aar af den lille Stam=Mariane, som var Datter af en tidligere Ejer af Gaarden, Anders Christensen, der ogsaa havde handlet med Kreaturer. Om Vinteren passede Avlskarlen Hestene og besørgede Kjørslere o. l., medens Andenkarlen var Røgter. Disse to Poster indehavdes i ca. 20 Aar af Laust Aavild og Christen Brunsgaard. Tærskningen besørgedes i Reglen af et Par Daglejere, der fik en vis, efter Nutidens Begreber lav Pris pr. Tønde, men saa tillige Kosten.

Endnu i 1860 Aarene var der megen Husflid af baade Karle og Piger. Karlene lavede Halmsimer til Tækning, Koste e. l., og Pigerne kartede, spandt, strikkede og syede. Der var noget hyggeligt, fornøjeligt og samlende over den gammeldags Husflid, og mens de flittige Fingre arbejdede, gik Passiaren lystigt, og en og anden Fortælling hørtes, ikke sjælden om Spøgelser, Gjengangere og svundne Tidens Mennesker.

Da der var en halv Mil til Humlum Kirke, kørte vi jævnlig til Kirke. Var vi ikke i Kirke, plejede Fader eller Moder at læse en Prædiken, hvor Moder saa ogsaa kunde kalde Pigerne ind.

Næsten alt var den Gang bygget paa Selvforsyning. Man bryggede, bagede og slagtede selv og fik hjemme=

vævet. Skrædderpiger kom i Hjemmet og syede Tøj, og det samme gjaldt Sadelmagere og Skomagere indenfor deres Fag. Ja, selv Reb til Tøjrer blev lavet hjemme. Fader købte Tovværk ved Strandingsauktioner og havde en lille Rebslagermaskine til at omarbejde det til Tøjre-reb. Det skete om Vinteren, og der kom gjerne en gammel, ugift Original fra Gudum, som hjalp til med dette Arbejde, og som vi kaldte Snøvl-Hans paa Grund af hans meget iørefaldende Talefejl.

Kosten var jævn og hjemmelavet, men solid og god og velmagende og langt sundere end Nutidens Kost, der i for høj Grad bestaar af indkøbte Sager og uheldige Surrogater og altfor megen Kaffe og The, som den Gang kun var Højtidsdrikke. Men da var der næsten ingen daarlige Tænder og Maver, og Nerver kjendtes knap af Navn. Da var Rugbrød ogsaa fremherskende imod Nutidens Franskbrød og Wienerbrød. Om Morgen fik Folkene Mælk og Grød og derefter opstuvet Kjød og Kartoffler. Fader og vi Børn fik Øllebrød med Mælk og Smørrebrød til, men uden Sukker.

Middagsmaden var i Regelen ens baade ude og inde, dog af og til med lidt bedre Tillavning inde, som f. Eks. Sukker i Øllebrød og Kjærnemælksvælling, hvad Folkene ikke fik. Fersk Kjød kjendtes kun ved Slagtetid og saa maaske af og til lidt Fjerkræ. Til Aften var det Mellemmader baade ude og inde, hvortil vi Børn fik Mælk, og Folkene kunde drikke af Ølkruset. Og saa fik Folkene endelig Nadver, før de gik i Seng, som bestod af Byggrynsgrød med Mælk til. Grynene var hele Gryn, som skulde have megen Kogning og i Regelen kogtes i Kjærnemælk. Belysningen var Tællelys, som Moder støbte selv, og det var en Fest for os Børn at overvære, som vi naturligvis fulgte alt baade ude og inde med stor Interesse. Ude i Kjøkken, Bryggers og i Staldlygten brugtes tynde Praase. Vi Børn fik gjerne støbt et Helligtrekongerslys med 3 Grene, som tændtes med stor Højtidelighed, og hver af os tog en Gren, og den,

hvis Lys først var udbrændt, skulde først dø, saa det var meget spændende, men Resultaterne husker jeg desværre ikke længere. Om Sommeren fik Folkene ogsaa Formiddagsmellemmader og holdt en halv Times Hvil til at spise dem. De blev baaren ud i Marken i en Trætejne tilligemed en Dunk Øl. Saa vidt jeg husker, fik Karlene ogsaa et Glas Brændevin til Maden. Der var noget vist familiært i Tonen mellem Husbonden og Folkene, som f. Eks. talte om: Vore Heste, vor Avl o. s. v. Og var det vanskeligt Vejr i Høst, kunde Folkene være lige saa ivrige for at kjøre Korn hele Natten som Husbonden.

Tonen indbyrdes mellem Folkene var i Regelen munter og fornøjet, men ofte temmelig raa, hvoraf dog noget maa forklares ved, at man uden Snerperi talte naturligt om naturlige Ting.

Om Sommeren havde Pigerne det næsten sværere end Karlene. Naar Folkene nemlig kom hjem fra Marken en halv Times Tid før Middag, skulde Karlene nok hærde deres Leer i Høst og Slet, hvad dog ikke tog lang Tid, men Pigerne skulde malke og hjælpe lidt til inde, saa det let gik ud over deres Middagssøvn, som Karlene altid fik, og de maatte jo ogsaa malke baade Morgen og Aften. Og den Gang arbejdede Pigerne meget mere i Marken end det senere hen var Tilfældet.

Naar Folkene havde ophøstet, kom de og stillede sig i en Halvkreds udenfor Gangdøren (æ stuer Dar), og Karlene strøg Leerne, saa det klang i hele Gaarden. Naar saa mine Forældre kom ud, sagde Avlskarlen, om Fader havde mere, der skulde høstes, for ellers kunde de da godt høste Kaalen i Haven (æ Kalgaar). Nej, Fader lovede dem Høstgilde, og Moder bød dem ind paa Æbleskiver og Kaffe med det samme (æ Opskjær) og saa var de fornøjede og satte Høstredskaberne ind.

Naar Kornet var i Hus, blev alle Kreaturerne slaaet løs og passet af en Vogterdreng, der maatte gaa ude hos dem hele Dagen. Dyrene maatte ikke komme paa

den nysaaede Rug eller ind paa Nabomarkerne, maaske heller ikke saa gjerne paa den nye Kløver, Roer havde man ikke den Gang. Det var forholdsvis let at passe paa dem, og saa havde vi tilmed i mange Aar en noget bidsk Hyrdehund, Fænris, som var en fortrinlig Hjælper. Men en lille Vogterdreng kunde jo ellers have det surt nok somme Tider i Regn og Efteraarsblæst, hvor han godt kunde blive gjennemblødt. Jeg gik af og til ude hos ham, naar jeg ikke var i Skole, og vi morede os da paa bedste Maade f. Eks. med at stege nogle Karstoffer ude i Marken, som naturligvis smagte fortrinlig. Ved en saadan Lejlighed saa jeg i 1865 Christian den 9'de sejle paa et Dampskib ude i Fjorden fra Struer til en anden af Limfjordsbyerne. Dagen efter kørte jeg paa en Arbejdsvogn til Struer med Avlskarlen, Jens Bramstrup. Da vi kom omtrent, hvor Apotheket nu ligger, var der rejst en smuk Æresport for Kongen, der havde været i Byen Dagen før, og Jens holdt saa stille og raadførte sig med mig om, hvor vidt vi turde kjøre der igjennem, hvad jeg mente, nok gik an, da vi ikke kunde komme udenom. Hestene kom saa i Gang igjen, og ingen gjorde os noget.

1868 var et mærkelig tørt og varmt Aar. Der faldt vist ikke en Regndraabe i Tiden fra 7. Maj til 23. August, saa vidt jeg husker var det disse Datoer, eller da lige i Nærheden. Som Følge heraf blev Græsmarkerne som tromlede af Ild, og det var vanskeligt at forstaa, at Kreaturerne kunde holde Livet. Paa Vejbjerggaard var vi dog forholdsvis godt stillede, da vi havde store Enge, der efter Høhøsten grønnedes igjen. Men Kornet var uhyre kort og tyndt, og Høsten meget tidlig. Vi var vist færdige med Høsten i Begyndelsen af August, men Laderne var kun halv fulde, og den Gang havde man ingen Roer. Folk saa derfor med Angst hen til den kommende Vinter og mente, at da vilde Kreaturerne nok flere Steder sulte ihjel. Men det viste sig da som saa ofte, at det passer, hvad der staar i en lille Sang:

En Vej eller anden, vor Herre ved Raad. Da Regnen kom sidst i August, vældede Græsset op af Jorden. Og nu blev der nok til Kreaturerne at æde. Og da Efteraaret blev ualmindelig mildt, lod man dem gaa ude saa længe som muligt, vistnok helt ind i December. Da man saa havde bundet dem ind, sparede man det mest mulige paa Foderet og strøede saa lidt som mulig, og det viste sig, at disse korte Straa var meget drøje at fodre med. Og i 1869 kom Foraaret ualmindelig tidligt, saa man kunde sætte Kreaturerne paa Græs vistnok allerede ved Midten af April, og saadan kom man over Forventning godt igjennem denne Vinter, som man havde frygtet saa meget for.

Naar man i ældre Tid blev indbudt til Gilder som f. Eks. Bryllup og Begravelse, kunde Indbydelsen ske ved ridende eller gaaende Bud, der foretog Indbydelsen ved Fremsigelse af en bestemt vedtagen Formular. De indbudte sendte i Dagene før Gildet forskjellige Madvarer til Gildeshuset som Æg, Smør, Hvedebrød, Fløde o. l., som kaldtes »Send«.

I ældre Tid var det ikke saa let at vide Tiden nøjagtig, og man klarede sig derfor paa den Maade, at man iagttog Solnedgangen og saa regnede Klokkeslettet ud efter Almanakken med Hensyntagen til Differencen paa Grund af Afstanden fra Kjøbenhavn. Naar en af Folkene ikke havde Ur, kunde han f. Eks. skjære et Rids i en Dør, hvor Solskyggen skulde komme et bestemt Klokkeslet; men det maatte jo efterhaanden forandres.

Hvad Fornøjelser angaar, maa først nævnes de hjemlige og da især Julefesten med den lange Fritid til Heligtrekonger, hvor kun Dyrene blev passede, og Folkene smurte selv og fik et solidt Sulefad sat paa Bordet og kun spiste Sigtebrød. Juleaften fik alle Risengrød, og vi fik Gaasesteg inde og Folkene vistnok Flæskesteg.

For os Børn var der for det meste Juletræ, som maatte skaffes langvejs fra, da vi ingen Graner havde. Enkelte Aar fik vi dog intet Juletræ, hvad der var os en stor

Skuffelse. Men naar der var Juletræ, blev det saa vidt muligt holdt hemmeligt for os, og vi var i stor Spænding. Lidt Julegaver fik vi dog altid.

En anden stor hjemlig Fest var Høstgildet, hvor der vankede rigelig Mad og Drikke, og hvor alle var indbudte, der havde hjulpet til med Høsten, og saa de Haandværkere, der arbejdede for os. Der var lejet en Violinspiller, og Dansen gik i Storstuen paa gammel-dags Maade med rigelig Stampen i Gulvet og noget tungt og solidt over det hele. Jeg tror dog ikke, vi Børn tog videre Del heri, men mere var Tilskuere, til vi blev puttet i Seng.

I Julen blev der ikke blot tænkt paa Menneskene, men ogsaa paa Dyrene. Hvad Hestene angik, var deres almindelige Foder Havrekjærvs Hakkelse, som blev skaa-ret paa Maskine med Haandkraft, i Reglen af Avlskar-len og en Dreng. Det skete ofte om Aftenen og var et noget anstrengende Arbejde, da der var omkring ved en halv Snes unge og gamle Heste paa Stalden. Men ind imod Jul blev der en Ugestid i Forvejen hver Aften skaaret en Mængde Hakkelse, saa der kunde være nok hele Julen igjennem, og man da kunde være fri for det Arbejde. Hvad Kreaturerne angik, blev de den Gang væsentlig fodrede med Hø og Halm med lidt Tilsæt-ning af Rivning og for Fedekreaturerens Vedkommende af Grutning og Kornskraa og senere af Oliekager. Van-dingen foregik ved at drive Kreaturerne i Flokke til en Dam nedenfor Gaarden en Gang daglig, hvor der saa i Frostvejr blev hugget Hul paa Isen. Men Juleaften fik alle Kreaturerne deres Julenadver i Form af utær-sket Korn. Vor gamle Røgter paastod ogsaa, at hvis man Julenat blev siddende i Kostalden f. Eks. i Anled-ning af et Dyrs Sygdom e. l., saa rejste alle Kreaturerne sig henimod Midnat, og det blev opfattet som deres instinktive Hilsen til Julehøjtiden. —

En Dag spurgte en Husmand Røgteren, om han ogsaa stjal noget til Kreaturerne d. v. s. gav dem bedre

Foder end han maatte. Det kunde han ikke sige sig fri for, men Husmanden sagde trøstende: »Det skal du saa Mænd ikke have paa din Samvittighed for«, – ret betegnende for Datidens Tankegang.

Til Fornøjelserne hørte ogsaa Besøg omkring paa Gaardene, hvor vi Børn af og til fik Lov at komme med og kunde træffe jævnaldrende Kammerater. – – Og Skøjteløbning og Slædekjørsel om Vinteren var saa stor en Fornøjelse for os, at jeg en Tid i min Barnsdom syntes, at Vinteren med Is og Sne var den dejligste Tid i hele Aaret, som jeg længtes efter og glædede mig til.

Og hvor var Vejbjerggaard et gjæstfrit Sted! Der kom Mennesker af alle Stænder og Stillinger Aaret igjennem og blev altid mødt med et hjerteligt: Velkommen! Og naar det var Faders Fødselsdag d. 13. Maj, var der hel Folkevandring af kjærkomne Gratulanter. Det kunde ogsaa ske, at der kom kjørende fremmede og blev flere Dage, fordi de ikke kunde komme over Oddesund paa Grund af Storm eller Isdrift. I Pinen Kro kunde de nemlig ikke være tjent med at opholde sig ret længe.

Kjøbstads- og Markedsture var ogsaa at betragte som Fornøjelsesture for baade gamle og unge, ikke mindst Sunddravmarkedet, hvortil vi gjerne sejlede i Faders Sejlbaad. En Gang havde jeg faaet en ny Kaskjet derovre, som imidlertid til min Sorg blæste i Fjorden paa Hjemvejen. Næste Dag fandt jeg den i meget opløst Tilstand ved Strandbredden.

Naar Folkene tog til Marked, var de sparsommelige paa en Maade, som Nutidens Ungdom ikke kjender. Hvis en af dem tillod sig den Luksus at tage et Maaltid paa en Restauration, kunde han bagefter forklare, at han da sikkert havde spist for hele Betalingen eller snarest mere, saa Værten ikke skulde tjene ved den Slags Gjæster; men den Gang tog Tjenestefolk ogsaa lidet eller intet op af Lønnen før November. Da har jeg set en hel Række Stabler af Specier (2 Rigsdaler = 4 Kr.)

staa paa Faders Chatol. Den højeste Stabel var til Avlskarlen, og saa blev de efter Haanden mindre.

Vejbjerggaard var et ualmindelig sundt Sted, og der var meget sjælden nogen syge. Saadanne Finesser som at tage et Menneskes Temperatur kjendtes ikke. Var et af vi Børn utilpas, blev vi puttet i Seng med en Strømpe om Halsen og en Kop varm Hyldethe om Aftenen og maaske et Stykke Lakrits, saa var Sygdommen ofte svedt ud til næste Morgen. Var det Forstuvning e. l., hentedes gjerne enten Balleby i Struer eller P. Chr. Grummesgaard fra Resen, som man nu vilde kalde Kvaksalvere. Grummesgaard brugte ogsaa at »læse« over Sygdommen, hvor man troede paa sligt, men ikke hos os. Han mentes at eje en Cyprianus med røde Bogstaver, som ansaas for en Trolddomsbog med magiske Virkninger. De nærmeste Læger boede i Holstebro og Lemvig, hvortil der var 3 Mil. De blev i Reglen først hentede, naar man mente, at der var Livsfare. Naar man derfor hørte, at Lægen var hentet til en Patient, blev der gjerne sagt: Ja, saa lever han vel sagtens ikke.

I min Barndom var der betydelig mere Overtro end nu, især paa Landet. Folkenes Samtaler drejede sig ofte om dette Emne, og vi Børn var naturligvis ogsaa en Del optagne deraf og ikke videre glade for at færdes i afsides Rum i Mørke eller f. Eks. i Laden, hvor »den hvide Dame« drev sit Spil. Hende mente næsten alle de Karle at have set, som af og til kom i Laden i Mørke. Hun plejede at vise sig i et bestemt Ladegulv inde i Nærheden af Kostalden. Hendes Færden beskrevs oftest saadan, at hun kravlede op i Halmen i Gulvet og derefter lod sig glide ned og faldt til Jorden med et Bump. Hvis Iagttageren saa ikke flygtede, kunde hun komme hen til ham og kaste ham til Jorden. Den stærkeste Oplevelse i den Retning havde vor mangeaarige Røgter, Christen Brunsgaard, antagelig ca. 1870. Han gik en mørk Vintermorgen og hentede Halmfoder fra Laden ind til Kreaturerne. Der var ingen Lys i Laden, da han let

kunde finde sig til Rette i Mørke. Paa en Gang hører han den kjendte Lyd af den hvide Dame, og da han ikke flygtede, ser han hende komme hen imod sig og kaste sig over ham og vælte ham om Kuld, hvorpaa hun laa ovenpaa ham som en knugende Byrde, han ikke kunde befri sig for. Saadan laa han nogle Minutter og svedte Angstens Sved, men derefter forsvandt hun, og han rejste sig op og løb op i Folkestuen, hvor de andre Folk sad og spiste Davre. Han var ligbleg og rystede over hele Kroppen og saa daarlig, at han maatte gaa til Sengs og holde Sengen flere Dage. Jeg antager, han har faaet et Besvimelsesanfald, som saa den hvide Dame har faaet Skyld for. Sagnet fortalte, at en Gang i Fortiden en Pige havde dræbt sit uægte Barn og saa begravet det i dette Gulv, og at det var hende, der gik igjen.

Jeg skal fortælle et andet Eksempel paa Overtro, som falder lidt i det komiske. Vi havde et Aar en Karl, som paa en Maade var noget interesseret, men meget lettroende, og som de andre Folk derfor vilde drive Løjer med. Den Gang gravede vi Tørv paa Gaardens Mark. En Dag sagde en af Karlene til den foran omtalte, at han havde stødt imod noget haardt paa Bunden af sin Tørvegrav, og at det muligt kunde være Oldsager. Den tiltalte fik saa en Dreng med sig efter Arbejdstiden og gaar ned og graver i Tørvegraven. Han støder ogsaa paa noget og Drengen siger: Der er det vist! Men Karlen tysser paa ham og siger: »Ti stille! ellers synker det hele i Jorden«. I Tavshed fremdrager han saa forskjellige, noget havarerede Sager, som et Pibehoved, gamle Jernsager o. l. Han drog fornøjet hjem med Sagerne og viste dem til Fader, idet han sagde, at han ikke før havde vidst, at man røg Tobak i Oldtiden. Han vilde have Fader til at sende Fundet til oldnordisk Museum, hvad han selvfølgelig ikke vilde, da han nok forstod, at det var kastet derned af de andre Folk; og inden ret længe gik Sagens rette Sammenhæng ogsaa op for Karlen selv, for hvem det hele jo var en flov Historie.

5. ORIGINALER FRA MIN BARNDOM

I min Barndom var der mange Originaler. Livet den Gang levedes mere upaavirket udefra, hvorfor den enkeltes Ejendommelighed lettere kunde udfolde sig. Jeg skal fortælle lidt om enkelte af disse Originaler fra min Hjemegn.

Der var f. Eks. Per Daas fra Thy, som er omtalt i en af Jakob Knudsens Fortællinger under et andet Navn. Han kaldtes saadan, fordi han gik rundt og spillede paa Lirekasse. Det blev sagt, at han havde Øvrighedens Tilsladelse til at ernære sig paa den Maade. Han kom af og til over til Hardsyssel syd for Fjorden og besøgte saa altid Vejbjerggaard. Han indfandt sig gjerne lige før Middag, for saa at spise med Folkene, hvad der regnedes som en Selvfølge. For os Børn var hans Ankomst en festlig Oplevelse, og vi skulde allesammen ned i Folkestuen og høre paa hans Præstationer. Han begyndte gjerne med at sige: Nu skal I høre den dejligste Musik, I har hørt i all jer Daw, og saa spillede han et Stykke paa Lirekassen, som vi naturligvis beundrede. Han forklarede derpaa, at Musikken var gratis, men skulde han lukke op for Kassen, kostede det en Mark (33 Øre), »men«, sagde han, »saa maa I høre paa det, saa mange I vil, baade store og smaa«. Vi Børn fik altid Marken tiggert sammen, og saa kom det højtidelige Øjeblik, da Kassen aabnedes. Den var indrettet omtrent som en Chatoklap, og derinde stod en hel Række Figurer, som kunde bevæge sig, og som Per nu holdt et veltalende Foredrag om. Jeg skal citere noget deraf: Der sidder Kong David paa sin høje Trone; og ved Siden af ham sidder Dronning Batseba. Hun har en Tallerken i Haanden, og hvis I lægger en Skilling paa Tallerkenen, giver hun den til Kong David, som saa smiler saa huldsalig til hende; men hvis en lægger et Stykke Papir paa Tallerkenen, viser hun det til Kong David, som saa ser saa

vredt paa hende, at hun kaster det langt væk. Kong Davids Smil fristede os og indbragte Per Daas en og anden Skilling. Vi havde ganske vist lidt vanskeligt ved at opfatte det, men saa smilede Per i Stedet for. Derimod saa vi med en vis Ængstelighed paa, naar en af Karlene viste Dronningen den Haan at lægge Papir paa Tallerkenen og saaledes opvække den kongelige Vrede, og Papiret blev ogsaa resolut kastet paa Jorden.

Per gik saa videre: Der sidder Jerusalems Skomager, og han syer og syer og bliver aldrig færdig.

Og der sidder en tyk Mand og drikker og drikker, saa han bliver jo længere jo tykkere, og til sidst bliver han saa tyk, at han revner. Denne uhyggelige Begivenhed afventede vi med stor Spænding, men den indtraf aldrig, og der sidder endnu en indeklemt Bebrejdelse hos mig mod Per, som narrede os for noget af det interessanteste ved hele Forestillingen. De andre Figurer husker jeg ikke. Per Daas gik i mange Aar omkring, men til sidst blev han funden død i en Vejgrøft med sin Lirekasse.

Saa var der Husmand Peder Lehnsmand Kjær fra Humlum, eller Pe Kjar, som han hed i daglig Omgang. Han holdt meget af Spiritus, men var ellers en velbegavet Mand, der havde en poetisk Aare og skrev og tegnede godt. Disse Talenter udnyttede han til at skrive Lykønskingsvers med paamalet Dannebrogssflag og Bladdekorationer til Egnens Honoratiores ved Fødselsdage og andre højtidelige Lejligheder. Jeg har endnu et saadant til en 6. Juli Fest. Naar han saa havde frembaaret sin Lykønskning og afleveret sit Digt, blev han naturligvis beværtet, og til Beværtningen hørte vist altid et Par Kaffepuncher. Derefter fulgte saa et Vederlag i klingende Mønt vistnok i Reglen en Mark eller to, den Gang regnede man jo med mindre Penge end nu. Naar Peder fik Mønten, puttede han den med et smørret Smil i Munden og sagde: Der kan Else (eller hvad Konen nu hed) ikke finde den, hvad der gav et vist Indblik i den hjem-

lige Idyl. Det var jo før Hygiejnens Tid, men de mange Bakterier syntes ikke at øve nogen Indflydelse paa Peder Kjærs Jernhelbred. Han opnaaede at holde Guldbryllup, som vist blev fejret med en større Fest. Derimod tog man den Gang intet Hensyn til Sølvbryllupper i den almindelige Landbefolkning.

Christen Carlsen ejede et lille Hus i Humlum. Han havde en flink Kone, som hed Margrethe. Selv holdt han meget af Spiritus. Man sagde, at han endogsaa kunde drikke Sprit og efter en saadan Dram kunde sige: Det maa reelenok gjern kratte. En Sommerdag var Fader i sin Sejlbaad taget til Struer for at besøge Ærinder og havde faaet Chr. Carlsen med som Passager. Jeg var ogsaa med og var vel den Gang en halv Snes Aar gammel. Chr. Carlsen besøgte Værtshuse i Struer, hvad der var let at se, da vi skulde hjem. Paa Hjemturen blev det Taage og næsten helt stille, saa vi for vild i Taagen. Endelig kom vi dog til Land, men vidste ikke, hvor vi var. Fader bad saa Chr. Carlsen gaa i Land og undersøge Forholdene. Da han var kommen lidt op paa Stranden, vendte han sig imod os og sagde: Møller, A kan ikke finde Terrinen (Terrainet). Fader bad ham saa gaa længere op, og vi saa ham forsvinde i Taagen, men han kom ikke tilbage. Vi blev imidlertid klar over, at vi var landet i Nærheden af Breinholt Teglværk, og vi sejlede saa hjem uden videre Uheld. Næste Dag kom Carlsen langt op paa Dagen til Vejbjerggaard og fortalte, at han var bleven saa søvrig og træt og derfor havde lagt sig til at sove paa Marken og først var vaagnet op paa Formiddagen. — Trods hans Hang til Spiritus blev han dog temmelig gammel, saa vidt jeg husker omkring ved 80 Aar.

Den tidligere omtalte Gaasepige fra Vejbjerggaard, Stam-Mariane, var ogsaa noget af en Original. Hun var meget hidsig, hvad der kunde give sig pudsige Udslag. Om Efteraaret kunde der komme en Mængde smaa brune Biller, hvoraf en Del faldt i Fjorden. Dem holdt Gjæs-

sene meget af og svømmede ud i Fjorden for at fange dem. Naar Mariane saa ikke kunde faa dem i Land, kunde hun i Vrede løbe et Stykke ud i Vandet og skjælde ud paa dem, hvad Gjæssene naturligvis ikke brød sig om. Hun maatte saa op til Fader, der roede ud paa Fjorden for at drive dem i Land.

Mariane kunde somme Tider sige, at det ikke var sunget for hendes Vugge, at hun skulde passe Gjæs paa sin Fødegaard. Thi den Dag, hun blev døbt i Humlum Kirke, var der, saa vidt jeg husker, 24 Vogne med Gjæster kjørt med til Kirke. Hendes Fader, Anders Christensen Taabelby, ejede Vejbjerggaard fra 1811 til 1822. Han kaldtes af de gamle Anders Kræn, hvad der kunde tyde paa, at han stammede fra Thy, hvor man bruger denne Udtale. Om ham fortæltes følgende af hans samtidige: Han handlede med Kreaturer, som i store Drifter dreves fra Thy og helt ned til Marsken. Efter Loven skulde der betales Told af dem ved Overgangen over Kongeaaen. Men han havde en Nat smuglet en Drift over uden Told. Der blev imidlertid rejst Mistanke mod ham for dette Forhold, og han kom i Forhør; men Anklagen kunde ikke bevises. Det blev saa forlangt af ham, at han skulde rense sig ved Ed. Han aflagde Eden, som alle paa Egnen ansaa for falsk. Kort efter gik han fra Gaarden og kom til at bo i et Fattighus i Resen, og denne sørgelige Skjæbne ansaa mange for en Forbandelse og Straf paa Grund af Meneden. Han gik nu somme Tider ud og tiggede Mælk hos sin tidligere Omgangsfælle, Ipsen paa Breinholt, til hvis Minde der hænger en smuk Lysekroner i Humlum Kirke. Dennes sidste Dage blev ogsaa sørgelige, om end paa en anden Maade. Han var bleven Enkemand, og saa vidt jeg forstaar, noget sygelig i Sindet, saa han omgikkes med Selvmordstanker og vistnok ogsaa nærede en sygelig Frygt for Udkommet.

En Dag havde han hængt sig i sit Halstørklæde inde i Sovekamret, men hans Husholderske kom til og skar Tørklædet over. Da han kommer til Bevidsthed, siger

han til hende: Det var da en Skam, Jomfru, at ødelægge det gode Tørklæde.

Saa et Aar var Kornet lige hjembjerget, og han havde kort før Middag haft Skjænderi med en Høstkone, som vilde have en Mark i Dagløn, mens han kun vilde give hende 12 Skilling, hvad hun ogsaa fik. Lidt over Middag forsvandt Ipsen, og man ledte efter ham i flere Dage. Til sidst lagde man Mærke til, at hans Hund stod og snusede ved det sidste, ikke helt fyldte Ladegulv. Der gik man da op og fandt ham helt i den anden Ende af Laden, hvor han havde hængt sig i et Reb i Hanebaandet. — Da jeg var Forvalter paa Brejnholt 1877–78, sagde man, at Rebet endnu hang i Hanebaandet i den østre Ende, og Folkene var bange for at arbejde i den Del af Laden, naar det blev mørkt. De sagde ogsaa, at man somme Tider kunde se en stor Hund løbe rundt i Gaarden om Natten, og til sidst hen til Laden, og Meningen var jo, at det var en Slags Spøgelseshund.

I min Barndom var der ingen Landpostbude, men man maatte selv hente Posten ved nærmeste Poststation, som for vort Vedkommende var Pinen Kro ved Oddesund. Der har jeg næsten daglig hentet den i flere Aar. Det var en Fjerdingsvej at gaa og ikke altid lige morsomt naar det f. Eks. var daarligt Vejr eller mulig Skøjteløbning eller Slædekjørsel vinkede.

I min tidligste Barndom var der ogsaa en gaaende privat Post paa Egnen, Thy Post eller æ Thøbo Post. Han havde dog mere at gjøre med at besørge Ærinder og bære Pakker end med at besørge Breve og Aviser, for den Gang holdtes der næsten ingen Aviser paa Landet og skreves meget faa Breve. Thy Post kom, saa vidt jeg husker, en Gang ugentlig vandrende fra Thy og gik til Holstebro. Naar han kom gaaende, lignede han et vandrende Bjerg eller en Dovregubbe med en vældig Pukkel.

Saa gik der ogsaa private Handelsmænd rundt med forskellige Smaating som Knive, Sakse, Syartikler o. l. samt en billig Litteratur, bestaaende af Skillingsviser,

Drømmebøger m. m. Blandt disse var Ole Mose oppe fra Sognet, som kunde anbefale sine Varer ved at synge en af Viserne for et taknemmeligt Publikum i Folkestuen. De kunde være noget saftige og usnærpede, men man led ikke af fine Fornemmelser. Jeg husker f. Eks. en, der begyndte saaledes: Jeg har saa gruelig ondt i min Mave tralleralleralleralla prut og det har jeg haft udi fjorten Dage tralleralleralleralleralla prut o. s. v.

6. MIN UNDERVISNING OG UDDANNELSE. MODERS SLÆGT

Jeg blev født paa Vejbjerggaard den 22. April 1858 som den førstefødte af 15 Sødskende, 5 af første og 10 af andet Ægteskab. Jeg blev døbt i Humlum Kirke 2. Maj og havde Moders Søster, Tante Rosa, til Gudmoder, som var gift med Professor August Mommsen, der den Gang vistnok var Lærer ved Latinskolen i Parchim i Meklenborg. Han var Broder til den bekendte Professor Theodor Mommsen i Berlin.

Min Barndom havde jeg paa den dejlige gamle Gaard ved Limfjorden under hyggelige, naturlige og sunde Forhold, hvorom jeg har fortalt en Del i det foregaaende.

Moder begyndte tidlig at undervise mig, til Dels vel fordi jeg var den første og da ogsaa var tidlig udviklet. Jeg lærte hurtigt at læse og havde megen Lyst dertil, saa da Moder døde 19. Marts 1865, havde jeg læst en Del af Bøgerne paa Reolen i Dagligstuen, bl. a. noget af Blicher, som jeg tidlig satte Pris paa. Moder havde ogsaa lært mig lidt Tysk, nærmest ved af og til at tale med mig paa dette Sprog, og havde hun levet, havde jeg maaske lært Sproget nogenlunde paa denne lette og praktiske Maade.

Moder var født 24. September 1833 i Aabenraa. Hendes Forældre var Kjøbmand Matz Michael Herzog og

Hustru Christiane født Møller. Herzog maa vist være gaaet Fallit og havde i hvert Fald ikke Kjøbmandsforretning i de senere Aar. Hans Fader var vist indvandret fra Saksen omkring 1800, hans Stilling kjender jeg ikke; det staar dunkelt for mig, at han havde med Toldvæsenet at gjøre eller lignende.

Om Bedstemoders Familie ved jeg en Del mere. Hendes Oldeforældre var Skipper Peter Møller i Flensborg og Hustru Anna Christine Lehmyer, der har levet i Begyndelsen og Midten af det 18. Aarhundrede. Peter Møller var vistnok fra Ærø.

Deres Søn var Heinrich Møller, født 17. September 1744 i Flensborg og død samme Steds 26. Februar 1829. Hans Hustru var Elsabe Agathe Clausen, født 21. Februar 1745, død 25. Maj 1838. Heinrich Møller var Kjøbmand og meget velhavende. Han skal have haft 13 Skibe i Søen. Han havde Titel af »Kongelig dansk Agent.« Han skal have været meget godgjørende imod Smaafolk. Jeg har hans Billede, som har en karakteristisk Profil og en stor og ejendommelig Næse. Desuden ejer jeg en Elfenbensæske, som har tilhørt ham, med et paamalet Mandsbillede, vel sagtens af en Slægtning. Denne Æske har jeg faaet af Bedstemoder.

H. Møller og Hustru hviler paa Flensborg gamle Kirkegaard under en meget stor Granitsten med deres Navne. Uagtet de to gamle var meget velhavende, blev der dog ikke meget til Arvingerne ved deres Død, og det er en Tradition i Familien, at der skulde være begaaet Svig ved Boets Opgjørelse. De havde 8 Børn, som jeg ved Besked med, men jeg tror, der har været flere, bl. a. har jeg en uklar Erindring om, at en Søn skulde være blevet Officer i Rusland.

De to ældste Børn var Døtre. Nr. 3 var Sønnen Heinrich Møller, født 1772 i Flensborg, død 1859 i Aabenraa og begravet 3. Maj 1859 paa Bjolderup Kirkegaard, 87 Aar gammel. Han havde været Officer, antagelig under Napoleonskrigene, vistnok Premierløjtnant, og kjendte

godt min Bedstefader, Thomas Christian Møller, fra Krigens Tid, hvad der kom frem, da Fader blev forlovet med hans Barnebarn. Han havde Titlen Krigsraad. Han havde forskellige Gaarde, men gik økonomisk tilbage i de vanskelige Aar efter Statsbankerotten. Han var vist nærmest tysksindet. Hans sidste Ejendom var i Bjolderup.

Han var gift med Anna Marie Pape, der var født 26. Oktober 1773 paa Kvistrup ved Struer. Disse Paper har ogsaa ejt Lindtorp i Linde i Asp omkring 1800.

I min første Præstetid traf jeg en Frøken eller Fru Pape i Hjerm, og senere har jeg truffet en Gaardejer Pape af samme Familie i Nærheden af Silkeborg. H. Møller og A. M. Pape havde Bryllup 26. Juli 1801. Anna Marie Møller, f. Pape, døde 11. December 1845 i Bjolderup, 72 Aar gammel.

De havde 6–8 Børn. Nr. 5 var min Bedstemoder Christiane Møller. Hendes Mand, Matz Michael Herzog, døde 27. Marts 1871 paa Vissinggaard ved Vejle. Bedstemoder døde 20. Januar 1897 i Flensborg og blev begravet i Aabenraa.

Moders Søster Emilie var gift med Kjøbmand Nielsen i Aabenraa. Da hun blev Enke, flyttede hun til Flensborg, hvor hun levede sine sidste Aar.

Moders eneste Broder, Valdemar, boede i Hamborg og var ansat ved Godsekspektionen ved Altona Banegaard. Som ældre Mand giftede han sig med en ældre Enke. De boede i Wiesenstrasse i Hamborg, hvor jeg besøgte dem, vistnok i Slutningen af 1890 Aarene. Da han døde, testamenterede han mig sit Guldur og Kjæde, som hans Enke sendte mig med hans sidste Hilsen.

Et af mine første Barndoms minder, var min kjære Farmoders Død 11. Januar 1862. Hendes Lig stod i Storstuen, hvor jeg fik Lov at se hende, hvad der gjorde et stærkt Indtryk paa mig, baade fordi jeg holdt saa meget af hende, og fordi det var første Gang jeg saa et Lig.

Mit næste store Minde er Krigen i 1864 med den tyske

**Klassebillede fra Viborg. Staaende fra venstre: N. Pedersen, J. Carstensen, H. Olesen, J. Caroc.
Siddende fra venstre: Gabriel Koch, Thomas Møller, J. Schaltz.**

Indkvartering, hvorom jeg har skrevet udførlig i en Artikel i Hardsyssels Aarbog fra 1931, »Minder fra 1864.« Derefter kom saa Moders Død i 1865, hvorom er fortalt i det foregaaende.

Vi Børn blev for det meste underviste hjemme af Privatlærere og Lærere, blandt hvilke jeg nævner: Bachmann, Jakob Espensen samt Frøkenerne Groth og Busch. Frøken Groth var fra Kristianssand og blev siden gift med Branddirektør Falbe-Hansen i Holstebro. Jeg har dog ogsaa i et lille Aarstid gaaet i Humlum Skole, hvor vi havde den da unge og dygtige Lærer Nielsen.

I April 1870 kom jeg i 2. Klasse i Viborg Latinskole, hvor jeg i 1874 tog den saakaldte store Præliminæreksamen i matematisk-naturvidenskabelig Retning. Der var enkelte Lærere, som ikke var videre dygtige, og hvor det ogsaa kunde knibe med Disciplinen, men saa var der ogsaa dygtige og tiltalende Lærere, som jeg bevarer i taknemmelig Erindring. Og i Rektor Lefolii havde Skolen en dygtig og forstaaende Leder, som tilmed var en alvorlig kristen Mand, hvad af og til kunde komme til Udtryk overfor Eleverne, hvad jeg for mit Vedkommende satte megen Pris paa. I det hele taget kunde man godt lære noget i Skolen, naar man selv vilde, og der er da ogsaa udgaaet ikke faa dygtige Mænd derfra.

Jeg boede hos en Sadelmager Knagh, der ogsaa havde Bundtmagerforretning. Det var lige neden for Store Torv. Da jeg havde taget Eksamen, tænkte jeg først paa at blive Polytekniker og da først søge praktisk Uddannelse. Saa vidt jeg husker, havde jeg ogsaa Tilbud om at komme i Lære paa en Maskinfabrik i Aarhus. Dette blev dog opgivet, og jeg gik i Stedet for til Landvæsenet. Fra 1874–75 deltog jeg saa først i alt Arbejde hjemme paa Vejbjerggaard. Derefter var jeg i 1875–76 Landvæsenslærling hos Etatsraad Tesdorff paa Ourupgaard paa Falster. Gaarden var paa ca. 1000 Tdr. Land og meget vel drevet efter Datidens Forhold. Vi var ca. 20 Lærlinge, der gjorde alt Karlearbejdet, saa der ingen

Tjenestekarle var paa Gaarden, men blot en Del Mejeripiger til Malkning og andet Mejeriarbejde. Saa var der ogsaa en Del faste Husmænd, som arbejdede paa Gaarden. De havde hver et Hus med tre Tønder Land og saa en vis Dagløn. Lærlingene var stuvede sammen i i nogle faa Værelser paa Loftet, hvor Luften kunde være meget daarlig og kvalm en varm Sommernat. Kosten var ogsaa tarvelig, men tilstrækkelig. Det hængte noget sammen med, at vor Forplejning var givet i Entreprise til den saakaldte Hollænder, som man nu vilde kalde Fodermester, og hans Hustru, som var Overmejerske. Han hed Højer. Der var tre Forvaltere. Der tærskedes med Dampkraft og høstedes med Maskine. Mejeriet var Ismejeri. Da jeg rejste derfra, fik jeg en god anbefaling af Etatsraaden. 1876–77 var jeg Landvæsenselev paa Hofmangave Nord for Odense, der ejedes af Etatsraad Hofman Bang, men var forpagtet af hans Broder, som jeg altsaa tjente. Vi var kun 2 Elever, og Forholdene der var derfor mindre og mere hyggelige end paa Ourupgaard. Der var en stor og velholdt Have paa ca. 20 Tdr. Land, som Etatsraaden selv ledede. Der var en Mængde Dværgfrugttræer, som var indførte fra Frankrig. Paa dette Omraade var Etatsraaden Foregangsmand, og han var saa venlig at lære mig Frugttræbeskjæring. Paa Hofmangave fik jeg ogsaa nogen Undervisning i Mejerivæsen, særlig Ostelavning.

1877–78 var jeg Forvalter hos Proprietær Neergaard paa Brejnholt ved Struer. Han var i Grunden en rettænkende Mand, men ofte gnaven og buldrende i daglig Omgang. Da jeg f. Eks. en Dag kurerede paa en syg Kalv, sagde han i Hidsighed: Det er da ogsaa forfærdeligt, her staar to Røgttere og en lang Forvalter, og saa kan de ikke en Gang holde Liv i en Pjalt Kalv. Han følte sig vist temmelig ensom, da han var Enkemand, og alle hans Børn døde af Tuberkulose, undtagen den ældste Søn Niels Bjerregaard, der kun var hjemme en Del af dette Aar og som ikke kom videre

godt ud af det med sin Fader. Derimod var gamle Neergaard en meget elskværdig og livlig Vært og Selskabsmand. Husbestyrerinden var min Halvkusine Sophie Møller, der siden blev gift med Tømrermester Anton Daell fra Humlum. Da jeg rejste fra Brejnholt, stod jeg overfor flere Muligheder. En af dem var at søge videre Uddannelse i Mejerivæsen, hvad jeg kunde have faaet paa Rydhave, en anden var at modtage en mig tilbudt Plads i Reval i en derværende dansk Mejeriforretning. Jeg skulde have fri Overrejse og 400 Kr. i Løn det første Aar samt frit Ophold. Jeg skulde saa efter Haanden lære estnisk og vel ogsaa lidt russisk, ligesom jeg ogsaa maatte kunne tale tysk, hvad jeg dog havde lært i Forvejen. Naar jeg var over disse Sprogvanskeligheder, kunde jeg opnaa bedre Lønvilkaar. Men samtidig kom den Tanke stærkt frem hos mig, at jeg vilde studere for at blive Præst. Jeg mente imidlertid, at jeg var for gammel. Den Mening kom jeg dog fra ved Hjælp af Pastor Pommerencke fra Venø, og jeg tog saa Beslutning herom med Faders fulde Billigelse. Min afdøde Moder havde somme Tider talt om, at jeg skulde være Præst, og jeg tænker, at hendes Bønner har ryddet Vejen for mig til dette Livskald, som jeg ikke vilde have byttet med noget andet. — For at blive Præst maatte jeg gaa den historisk sproglige Studievej, men fik først et godt halvt Aars Undervisning særlig i Græsk og Latin hos Overlærer Dr. Bang i Viborg. Sommeren 1879 blev jeg optaget i Viborg Kathedralskoles 5. Klasse, hvorfra jeg saa i 1881 tog Studentereksamen med 1. Karakter med Udmærkelse. Det Aar var der i hele Landet 170 Studenter af sproglig historisk Retning, 44 af matematisk naturvidenskabelig Retning og 15 Studenter fra Skolen i Reykjavik, altsaa ialt 229.

Til at gennemføre min Studieplan havde jeg min Mødrenearv, som udgjorde 4000 Kr. Det slog til under Opholdet i Viborg og vist omtrent de første to Aar i Kjøbenhavn. Mit første Studieaar hørte jeg filosofiske

Forelæsninger hos Professor Rasmus Nielsen, hvis Grundtanker jeg finder værdifulde og rigtige, skjønt jeg ikke kunde følge ham i Enkeltheder. Hans Sprog var dog noget tungt og knudret og ret uforstaaeligt for unge Mennesker, men det ansaa man den Gang for det mest passende for Videnskaben. Som et Eksempel herpaa skal jeg anføre nogle Sætninger, hvori han i Korthed udtrykte sin filosofiske Opfattelse:

Som den blinde seende, som den tankeløst tænkende, som den viljeløst villende er Naturen gaadefuld, endnu mere gaadefuld end Ægyptens Sfinks, men det gaadefulde forsvinder, efter Haanden som det bliver os klart, at intet er objektivt uden det, som objektiveres, og at den alt objektiverende Enhed er det guddommelige Selv.

Den Dag, jeg tog Filosoficum, var vi ti oppe, som alle fik Udmærkelse, hvad vist er ret enestaaende. Samme Sommer tog jeg ogsaa Hebraicum med første Karakter. Disse gode Eksamenskarakterer hjalp mig ved mine Ansøgninger om Stipendium, og jeg opnaaede efter 2–3 Aars Forløb at faa det Smithske Stipendium paa 400 Kr. aarlig, det Skeelske paa 80 Kr. aarlig, samt Friboelig paa Ehlers Kollegium. Desuden tog jeg Timer i forskellige Skoler, mest i Religion, som den Gang honoreredes med 50–75 Øre i Timen. Jeg havde gennemsnitlig et Par Timer daglig.

Paa denne Maade klarede jeg mig uden at gjøre Gjæld, men maatte naturligvis være sparsommelig. Mit sidste Studieaar opgav jeg dog disse Timer for at kunne studere uforstyrret og laante samtidig 500 Kr., som var min eneste Studiegjæld, da jeg var færdig.

Professorerne var den Gang gamle Hermansen, som dog snart gik af, Scharling, P. Madsen, Fr. Nielsen, Buhl og Schatz-Petersen, som vi helt igjennem kunde være vel tjente med. Dog besværliggjordes Studiet af, at vi maatte skrive mange Kollegiehefter fulde og savnede trykte Studiebøger.

Jeg dyrkede ogsaa andre private Studier. Bl. a. hørte

jeg Kunsthistorie hos Julius Lange og filosofiske Forelæsninger hos Claudius Wilkens.

Jeg var Medlem af Studenterforeningen, hvor der i Begyndelsen raadede temmelig idylliske og gammeldags Forhold, men efter Haanden fremkom stærke aandelige Brydninger, hvor den radikale Fløj skilte sig ud og dannede Studentersamfundet.

Jeg var ogsaa Medlem af Akademisk Skytteforening og drev det til at blive Overskytte. Jeg deltog saa ogsaa i Skarpskydning paa Amager og gjorde Gymnastik et Par Gange ugentlig og drev ogsaa en Tid Rosport. Et Aar var jeg med et Hold akademiske Gymnaster i Lund og viste dansk Gymnastik og Hugning overfor de svenskes Gymnastik. Der var et meget fint Publikum, og Turen var interessant.

Vi var indkvarterede rundt om i Byen. En af Deltaerne, som var Venstremand, kom i Samtale med sin Vært om de politiske Forhold i Danmark, hvor Værten kritiserede det danske Venstre stærkt; men da han fik at vide, at hans Gjæst var Venstremand, udbrød han lidt ubetænksomt: »Jag trode inte, at nogen bildat Mand kunde vare Venstremand«.

I min Studentertid begyndtes forskjelligt kristeligt Arbejde i Kjøbenhavn, deriblandt Søndagsskolearbejdet, som jeg tog Del i som Forstander for den Afdeling, som samledes i den øverste Sal i Bethesda. Der mødte 5–600 Børn og var ca. 20 frivillige Lærere og Lærereinder. Jeg var ogsaa nogle Gange ude paa Natmissjon med Gaardmissjonær Clausen, hvad dog ikke var et Arbejde for unge Mennesker, og jeg kunde jo heller ikke undvære min Nattesøvn, naar jeg skulde læse om Dagen. Der var den Gang flere gode og nidkjære Præster i Kjøbenhavn; men jeg hørte mest Skat Rørdam, som havde mange akademiske Tilhørere.

I min Fritid kom jeg i adskillige gode Hjem, som jeg efter Haanden var kommen i Forbindelse med, bl. a. hos Faders Fætter Registrator Frederik Krarup, Oberst

Caroc, Skolebestyrerinde Frøken Marie Kruse og hendes Broder Murmester Kruse m. fl.

Sommeren 1887 tog jeg theologisk Embedseksamen med Laudabilis. Dagen før jeg skulde op til mundtlig Eksamen, tog jeg i Skoven for at være frisk og oplagt paa selve Dagen, hellere end at sidde og læse til sidste Øjeblik.

Efter overstaaet Eksamen søgte jeg ikke lige straks Embede, men blev et Par Aar boende i Kjøbenhavn, hvor jeg levede af Manuduktion og Skoletimer.

I Foraaret 1889 fik jeg det Oehlschlägerske Tegnerske Stipendium paa 500 Kr. for at studere i Kristiania og desuden 300 Kr. paa Finansloven for at studere kirkelige Forhold i Norge.

Efter nogle Maaneders Ophold i Kristiania rejste jeg en Tid omkring i Landet, hvor jeg bl. a. kom til Trondhjem, Sog-

nefjord, Bergen og Stavanger. Jeg tog saa en kort Tid til Upsala og fik et lille Indtryk af Forholdene der. I Bergen var jeg i ca. 3 Uger og lærte der min tilkommende Hustru Anna Christine Traasdahl at kjende.

Hendes Fader var Boghandler Jacob Traasdahl, der i mange Aar var Formand for indre Missjon paa Vestlandet og har øvet en stor Gjerning som Prædikant baade i Norge, Sverrig og Amerika, og som desuden har udgivet flere kristne Blade og en hel Mængde Bøger, nærmest Prædikensamlinger og populære kristelige Fortællinger. Han satte megen Pris paa Rosenius i

Anna Christine Traasdahl

Sverrig og var noget paavirket af ham. Familien stammer fra Gaarden Traasdahl i Lesje i Gudbrandsdalen, hvor en Gren af den fremdeles bor.

7. SOGNEPRÆST I ØLBY, ASP, FOVSING

Kort efter min Hjemkomst blev jeg kaldet til Sognepræst for Ølby, Asp og Fovsing Sognekald ved Struer. Jeg blev ordineret af Biskop Swane i Viborg, der ogsaa i sin Tid havde konfirmeret mig og udtalte sin Glæde over at ordinere en af sine gamle Konfirmander.

Indsættelsen i Embedet skete lige før Julen 1889 og foretoges af Provst Theilade i Sahl. Det var et godt Sted at begynde sin Præstegjerning, da der i over 150 Aar havde været en Del levende Kristendom, til Dels under Paavirkning fra Kristiansfeldt. Der var ogsaa udmærket Kirkegang og hos hele Befolkningen en stor Ærbødighed for Kristendommen. Saa var der ogsaa i det hele taget flinke Lærere, og Lærer Agger i Ølby og Bransholm i Asp var begge afgjort troende Mænd og gode og trofaste Medarbejdere. Og den Gang boede Anders Stubkjær i Fovsing, som ogsaa var en god og kjærlig Støtte for en ung Præst. Og rundt om i Sognene fandtes en hel Del, mest ældre, troende Mænd og Kvinder, som ligeledes paa forskjellig Maade søgte at støtte Præsten. Ved disse kjære Venners Hjælp blev der f. Eks. indkaldt fremmede Talere, baade Præster og Missjonærer til at tale dels i Kirkerne og dels omkring i Gaardene eller Skolestuerne, da der den Gang ikke fandtes andre Mødelokaler.

Før jeg tiltraadte Embedet, var jeg en Maanedstid i Kjøbenhavn, hvor jeg bl. a. brugte Tiden til at kjøbe Møbler paa Auktioner, og jeg fik paa den Maade møbleret for en meget billig Pris (3—400 Kroner).

Den 17. August 1890 havde jeg Bryllup i Vossevangens

Chr. Sørensen, en hundredaarig Ølbyboer

Kirke i Norge, og da vi kom hjem til Præstegaarden, havde Menigheden som Bryllupsgave møbleret en Stue med grønne Plysch Møbler.

Da jeg tiltraadte Embedet, var Præstegaarden bortforpagtet, men da Forpagtningen udløb efter et Aarstids Forløb, overtog jeg selv Præstegaarden, som jeg saa drev hele min Embedstid. Gaarden var meget forsømt, da jeg overtog den, men blev efter Haanden drevet op til at staa Maal med de bedst drevne Gaarde i Sognet. Vi havde i Reglen 3 Karle og 3 Piger og desforuden af og til Daglejere og en Gartner. Besætningen bestod af 2 Par Arbejdsheste og nogle Plage, samt i mange Aar den lille norske Hest, Lynilden, som var min Kjørehest for Giggen, i Reglen 8–10 Heste ialt.

Vi havde 12 Køer samt en Del Ungkreaturer og Fedekreaturer, ialt vel ca. 35. Af Svin havde vi 20–30 Stykker. Da jeg var gammel Landmand, voldte det mig ikke Vanskeligheder at drive Gaarden, men Arbejdet hermed var en behagelig Afveksling fra det aandelige Arbejde, jeg ellers var optaget af. Og saa var jeg altid godt kjørende med egen Befordring, og Gaarden gav os det meste af, hvad vi behøvede til Husholdningen. En Tid havde jeg ogsaa nogle Faar, men de senere Aar købte jeg om Foraaret nogle smaa Klitfaar, som blev græssede om Sommeren og slagtede til Efteraaret. Foruden mig var der den Gang kun en eller to Præster i Provstiet, der selv drev deres Gaarde, og den ene endda med Tab, medens min Præstegaard gav mig en væsentlig Del af min Indtægt.

I Aarene 1894–96 gik store Vækkelser hen over Sognene, og naar der holdtes Møder i Gaardene, kunde der vanskelig blive Plads til Deltagerne, hvorfor der i Pastoratet blev bygget 4 Missjonshuse.

Der var ualmindelig mange gamle Mennesker i Sognene, ikke saa faa blev 90 Aar og derover, og en enkelt naede endogsaa at blive hundrede Aar. Det skyldtes vel sagtens deres arbejdsomme og nøjsomme Liv og vel

Billede fra Ølby Præstegaard o. 1894

Staaende fra venstre: Fotograf Alexandersen, Fru Hauerslev, Fru Alexandersen. Siddende fra venstre: Anna Møller, Thomas Chr. Møller, J. Chr. Møller, Kathrine Møller f. Zimmermann.

ogsaa det sunde om end noget barske Klima. Jeg havde som Følge heraf en Mængde Hjemmeberetninger, hvor jeg i Reglen red paa den lille norske Lynild med Ornat og Berettetøj bunden bag paa Sadelen. Samme Befordring brugte jeg ogsaa af og til om Søndagen, naar det var vanskeligt at komme frem paa Grund af Sneføre. Jeg besøgte ret flittigt gamle og syge, enten ridende, naar det gjaldt større Afstande, eller senere paa Cykle.

Der var i det hele taget fredelige og kjærlige Forhold indenfor Menighederne, hvor der dog senere er kommen stærke aandelige Brydninger og bitre Stridigheder, som forhaabentlig med Tiden maa kunne bilægges paa en god Maade.

Efter Haanden voksede en Del frivilligt Arbejde frem med Samtalemøder, almindelige Missjonsmøder, Bedesuger, Ungdomsmøder, Børnegudstjenester, Hedningemisjonsmøder, Blaa korsmøder, Kvindemøder m. m. — Her hjalp min Hustru med foruden en nidkjær og trofast Skare af Medhjælpere i Menighederne.

Den Gang var Lønningsmaaden i det væsentlige, som den havde været i Aarhundreder, nemlig foruden Præstegaarden, Tiende in natura, Højtidsoffer, samt Offer ved hver enkelt kirkelig Handling og endelig Smaaredsel.

Højtidsofferet steg i min Tid omtrent til det dobbelte, ikke paa Grund af Befolkningstilvæksten, som ikke var særlig stor, men paa Grund af et kjærligt og godt Forhold til Menighederne.

Den Gang var der ret store Bryllupper med indtil 32 Vogne i Bryllupstoget. De gamle Lærere saa med Glæde paa de mange Vogne og regnede ud, hvor meget Offeret kunde blive, i Reglen ca. 2 Kr. pr. Vogn; men der kunde ogsaa nok trænges til nogle gode Offere i Dastidens Lærerskole, hvor Indtægterne var smaa, men hvor man ofte paa en smuk Maade kunde se de to kristne Dyder Guds frygt med Nøjsomhed.

Paa Grund af de daarlige Veje og de store Afstande

havde ogsaa Fortidens Præster redet til Kirke, saa det blev sagt, at naar man skulde være Præst i de Sogne, maatte man helst have staaet ved Kavalleriet først.

I ældre Tid havde der kun været en Lærer i Ølby og en i Fovsing. Læreren i Ølby underviste saa ogsaa i Asp Skole om Sommeren, mens der om Efteraaret antoges et dueligt »Subjekt«, som man da udtrykte det, d. v. s. en ueksamineret Lærer. Læreren i Ølby var saa hele Aaret Kirkesanger baade i Ølby og Asp.

Fra Pastor Blumes Tid, 1839–48, fortaltes følgende Træk; Blume red til Kirke tværs over Markerne fra Ølby til Asp, den Gang var der nemlig ingen Hegn. Han havde i Reglen en god Ridehest og var en dygtig Rytter. Den daværende Lærer i Ølby, Eising, red ogsaa til Asp, men han var ikke god til at ride. Han kom derfor gjerne et godt Stykke bagved Præsten. Dette stod Kirkegængerne oppe ved Asp Kirke og saa paa og talte saa om, hvor langt Degnen i Dag kom bagefter Præsten. Blume var for øvrigt en levende Mand i en død Tid og til stor Velsignelse for store Dele af Vestjylland. Da Beboerne i Slutningen af 1847 mærkede, at han søgte andet Embede, gik deres Førstemand, Chr. Gaard fra Vester-Ølbygaard, en Dag om til ham og sagde, at de var meget bedrøvede over, at han vilde rejse fra dem, og bad ham blive. Blume forklarede ham saa, af hvilke Grunde han søgte Forflyttelse, og nævnede der bl. a., at Laden var forfalden og trængte til Ombygning, hvad han ikke godt havde Raad til. Den Gang skulde Præsterne nemlig selv bekoste Nybygninger. Hertil sagde Chr. Gaard: Ja, men vil De blive, saa giver vi Dem en ny Lade; et smukt Tilbud, som Blume dog ikke mente at kunne modtage.

Blume blev forflyttet i Begyndelsen af 1848 og holdt Afskedsprædiken Midfastesøndag. Den Prædiken har jeg fundet i Afskrift hos en gammel Gaardmand i Fovsing, og ladet den trykke i Indre Missions Tidende for ca. 25 Aar siden. Det er en god og alvorlig Prædiken, der ogsaa

saa taler om de truende Skyer, der hang over Fædrelandet.

Det blev bekræftet for Menigheden ved Udgangen af Kirken; thi der mødte Sognefogeden med Indkaldelsesordre til Krigen til de unge Karle. Om Blume straks kom til Errindlev-Olstrup paa Lolland, husker jeg ikke, men han var da i mange Aar Præst der og blev vist ogsaa Provst. Biskop Monrad satte megen Pris paa ham og kom af og til kjørende med sin Enspænder og gik i Kirke om Søndagen. Ved en saadan Lejlighed spurgte Blume ham, om der var noget i Vejen med hans Embedsførelse, siden han kom saa tit, hvortil Biskoppen svarede: Nej, det er der ikke, kjære Blume, men jeg vil gjerne høre en god Prædiken.

Blume har udgivet en Prædikensamling.

Om en anden af mine Forgængere, der vist hed Olsen, og saa vidt jeg husker, i 1823 blev forflyttet til Harboøre, har en gammel Kone fortalt mig, at han prædikede saadan i Fovsing Kirke, at de græd alle sammen. Han gav som Grund for, at han søgte til Harboøre, at det var for hans og Families Helbreds Skyld, hvad Beboerne ikke rigtig kunde forstaa, og som jo ogsaa synes mærkeligt.

Vistnok i 1828 flyttede en Pastor Dahl fra Ølby. Om ham har en gammel Kone, der var født i Nøglegaard i Fovsing, fortalt mig følgende: Hun skulde lige til at gaa til Præst, da han rejste, og var saa glad over, at hun nu skulde gaa til Præst hos den rare Krarup i Naur. Naar det var Snevejr, lod han sin Karl spænde for en Slæde og kjøre de fremmede Konfirmander hjem.

Krarup var min Bedstemoders Broder, der siden kom til Ulvborg, hvor han blev Provst, og til sidst til Flødstrup paa Fyn.

Da jeg spurgte, hvorfor hun var kjed af at gaa til Dahl, svarede hun: Den her bitte Dahl kunde jo være god nok, men han var »saa faale haste.« Han havde nemlig anbragt et Par Spejle i Konfirmandstuen saadan,

at naar han vendte Ryggen til, kunde han alligevel se, hvad Konfirmanderne gjorde, og lavede de saa Kunster, kunde han fare hen og uddele Lussinger. Derfor var Konfirmanderne meget bange for ham.

Fra gammel Tid af havde der kun været Konfirmandsforberedelse om Vinteren, og saadan var det ogsaa i min Tid. Det var en meget lang Vej at gaa for Børnene fra Linde og Birkild, og i den sidste Halvdel af min Præstetid underviste jeg derfor efter Aftale med Menighederne Konfirmanderne i Fovsing Missjonshus, der ligger nogenlunde centralt. Jeg har en enkelt Gang ladet en Pige gaa til Præsten i 2–3 Aar paa Grund af manglende Evner. Det var hendes Fader meget misfornøjet med og hævdede, at hun kunde »Buddene,« og at hun blot ikke kunde forstaa »æ Grund,« d. v. s. Meningen, men at det havde været ligesaadan med hendes Moder, som dog var bleven konfirmeret, og han var helt uforstaaende, da jeg søgte at forklare ham, at det med »æ Grund« var det vigtigste.

I det meste af min Embedstid var det fast Skik, at alle Barselkoner blev indledede i Kirken af Præsten ved den første Kirkegang efter Fødselen, og det var ogsaa den første Udflugt fra Hjemmet. At fravige denne Regel ansaas for upassende. Kirkegangskonen kom sammen med sin Mand eller en anden Kone og gik ind i Vaabenshuset, hvor Præsten under den sidste Salme før Prædiken, holdt en Tale for dem.

I Slutningen af min Embedstid begyndte nogle at opgive denne smukke Skik, vistnok nærmest af falske Finhedsfornemmelser, og det daarlige Eksempel smittede, saa Skikken desværre efter Haanden helt døde hen. —

Jeg fik jævnlig Opfordring fra syge Mennesker om Forbøn i Kirken, navnlig da, naar de ventede Døden; men denne gode gamle Sædvane svandt ogsaa efter Haanden bort.

Man havde i disse Sogne endnu ikke glemt det private Skriftemaal, og det var da i Reglen enten ligefrem

Forbrydelser eller grove sædelige Fald, det drejede sig om. Dette kunde være af dyb Betydning for de vedkommende, men er vist nu omtrent ophørt de fleste Steder. Præsten bør selvfølgelig tale med Konfirmanderne om denne Sag, men det vil nok vise sig vanskeligt at faa denne Sags Betydning gjort saadan levende for Menighedens Bevidsthed, at det kan faa større Virkning.

Foruden de almindelige Møder i Sognene, var der ogsaa større Fællesmøder paa Egnen, f. Eks. Grundlovs-mødet paa Toftum Bjerge i Humlum og et Sommermøde paa Nygaard i Hjerm, hvor der samledes Mennesker i Tusinder.

I Præstegaarden havde vi maanedlige Samtalemøder og desuden Kvindemøder samt Karle- og Pigemøder. Saa var der ogsaa store fælles Samtalemøder for alle 3 Sogne fire Gange aarlig, et i hvert Missjonshus: Ølby, Fovsing, Asp og Linde.

Hver Aften holdt vi Andagt i Præstegaarden med Af-syngelsen af en Salme og Læsning af et Stykke af en Andagtsbog eller Bibelen. Heri deltog ogsaa alle Folkene, naturligvis ganske frivilligt.

Naar der havde været Møde i et af Missjonshusene, samledes man i Reglen i et Hjem bagefter til Aftensmad eller Kaffe, hvor enhver var velkommen. Der blev saa bagefter lidt kristelig Samtale samt sunget nogle Sange, oprindelig i Brorsons Salmebog, senere ogsaa i Hjemlandstoner eller indre Missjons Sangbog. Til sidst sluttedes med en Aftenandagt.

I Kirkerne benyttedes Kingos Salmebog med 2 Tillæg, der først blev afløst af Salmebog for Kirke og Hjem omtrent ved Aarhundredskiftet.

Vækkelsen i Ølby i Midten af 1890 Aarene begyndte i en Bedeuge, hvor der en Aften gik et saadant Aandens Vejr hen over Forsamlingen i Missjonshuset, at de ikke vilde gaa hjem før ud paa Natten. Da kom de fleste af vore Folk til Troen, og det har vist ogsaa holdt siden. Det var mest unge Mennesker, som blev grebne

af Vækkelsen, men dog ogsaa mange ældre baade Mænd og Kvinder. Det var især i Ølby og Asp, at der blev Vækkelse, derimod i mindre Grad i Fovsing.

Der var den Gang mange kjære Venner og ejendomselige og særprægede Mennesker i disse Sogne, hvoraf de fleste nu er døde. Der var saaledes Christen Paaskesen i Nygaard i Ølby. Han var en af Lederne i Samfundet i Ølby. Som gammel boede han fremdeles i Nygaard, der nu var overtaget af hans Svigersøn, Chr. Bach. I Efteraaret 1900 fik Chr. Paaskesen en alvorlig Lungebetændelse, men kom sig dog igjen og var saanogenlunde rask efter sin Alder; han var noget over halvfjerds. Saa en Dag siger han til sin Datter Marie: Herren har sagt mig, at jeg skal komme hjem og holde Jul i Himlen. Men da han gik oppe og baade kunde spise og sove, kunde hun ikke rigtig tro paa, at det skulde komme til at passe. Han gjentog det dog flere Gange, endda med saadanne Tilføjelser, som at han var kjed af, at han ikke fik kalket i Spisekamret som han plejede og at de skulde faa saa meget at gjøre med Begravelse i Juledagene.

Lille Juledags Aften var hans Søn Frands Chr. Paaskesen og dennes Hustru oppe at besøge ham. Og da han tog Afsked med dem ved Vognen ude i Gaarden, gjentog han det samme og sagde, at de skulde takke og prise Herren, naar han havde taget ham hjem.

Næste Formiddag sad hans lille Barnebarn Kathrine inde hos ham og ser, at hans Hovede falder ned paa Siden i Stolen, hvor han sad. Hun kalder saa paa sin Moder, der lige fik et Smil af sin gamle Fader, før han sov ind i Døden. Og saa fik denne gamle tro Tjener dog Lov at holde Jul derhjemme.

En anden solid Støtte i Samfundet var Lærer M. Agger i Ølby Skole. Det hændte ikke saa sjældent, at vi stod sammen ved en Grav, der indeholdt Liget af en, der var død pludselig. Saa sagde han flere Gange: Der er vist ikke mange af Følget, der tænker paa, at det

samme kan ske med hver af os, at vi kan faa hastigt Bud. Mærkeligt nok kom det til at passe paa ham selv. Han var paa Hjemrejse fra Kjøbenhavn og blev saa voldsom syg i Toget, at han blev indlagt hos sin Søn Kjøbmand Agger i Struer, hvor han døde i Løbet af faa Dage.

Saa vil jeg ogsaa nævne Jens Henriksen fra Øster-Ølbygaard. Da han laa paa det yderste af en Kræftsygdom, spurgte han mig om, hvor det staar i Bibelen, at Naftali er mæt af Naade, og da jeg fandt Stedet, sagde han: saadan er det med mig. Og han sagde til min Hustru: hjælp mig at takke.

En ung troende Kone i Ølby var meget syg af Tuberkulose, og man ventede, at det maatte blive Døden. En Formiddag gik hun med sin Mand ude i Haven og siger saa paa en Gang til ham: »I Dag faar vi store fremmede«. Og det passede, for hen paa Dagen sendte Herren sine Engle for at hente hendes Sjæl hjem til Faderhuset.

I Melgaard i Fovsing boede i min første Tid en gammel Mand, der hed Christen Meldal og tidligere havde boet paa Gaarden Meldal. Han var en from Mand og en trofast Kirkegænger, der hver Helligdag kom kjørende til Fovsing Kirke, da han ikke længere kunde holde ud at gaa. Saa fik han Lungebetændelse, og Doktor Bang fra Struer blev tilkaldt. Han rystede paa Hovedet og sagde noget om, at dette her maaske ikke gik godt, hvortil saa Christen Meldal bemærkede: Jo, Doktor, naar man har sin Frelser, skal det nok gaa godt; det sidste Skridt skal blive godt, lige hjem paa Sions Slot. Dette sidste Skridt maatte han saa ogsaa vandre faa Dage efter, og jeg tvivler ikke om, at det er gaaet godt for denne gamle tro Tjener.

En af Lederne i Samfundet i Fovsing var Peder Christian Raabjerg, der oprindeligt stammede fra Thy. Han havde en smuk Sangstemme, og ved Møderne sang han ofte en af de gamle enfoldige, smukke aandelige Sange,

som han kunde saa mange af og som udmærkede sig ved Inderlighed og Dybde, selv om de mulig ikke kunde bestaa for en blot æstetisk Domstol. Flere af disse er vist næppe mere kjendte.

I Asp var Lærer Bransholm Leder, saa længe han var i Sognet, og han havde en fortrinlig Hjælper i sin udmærkede Hustru Maren, der havde sjældne Gaver til at tale med de unge, saa det endogsaa kunde hænde, at en ung i aandelig Nød kunde banke paa hendes Vindue om Natten, saa hun maatte staa op med det samme for at være som en kjærlig og god aandelig Fødselshjælper. Men der blev ogsaa efter Haanden flere Ledere, som f. Eks. Jacob Christiansen, kaldet Jacob Høker, og i Linde Andreas Buskgaard, Peder Skadhede og Peder Lund Christiansen, kaldet Peder Mae.

I Asp laa en ung Gaardmandskone Kirstine Borg alvorlig syg af en Kræftknode i Halsen. Hun havde store Smerter og kunde næsten ikke sove. En Formiddag laa hun inde i Sovekammeret og var lysvaagen og klar. Saa ser hun pludselig en Befordring holde udenfor Vinduet. Paa Vognen stod med store forgyldte Bogstaver: Og Gud skal aftørre hver Taare af deres Øjne. Nu kom der en ind ad Vinduet og hen imod hende, og hun forstod, at det var en Engel, som skulde hente hende hjem. Saa udbrød hun: Maa jeg ikke først sige Farvel til Jakob, men da forsvandt Synet. Men hun sagde til sin Mand Jakob Borg, at hun sikkert vilde blive kaldt hjem en af de første Dage ved samme Tid 9^{1/2} Formiddag, hvad ogsaa skete en Ugestid efter.

Et af de første Aar, jeg var i Ølby, trak det op til en stor og bitter Strid, der omfattede Folk fra alle tre Sogne og nærmest angik et Arvespørgsmaal og nogle dermed sammenhørende Forhold. Efter Opfordring sammenkaldte jeg til et Forligsmøde i Gade i Fovsing, hvor det ogsaa i Løbet af Aftenen lykkedes mig at faa Parterne forligt saa nær som en Mand, der var fra Hjerm. Han fik sine Heste spændt for og hævdede, at han hav-

de haft Udgifter til Sagfører, som han ikke havde Raad at tabe. Saa løb han i sit Rejsetøj igjennem Stuerne og raabte: hvor er min Hat, har ingen set min Hat? Jeg fik da en pludselig Indskydelse og sagde: Det er Gud, som har skjult den, han vil ikke, at De skal have Lov at sætte disse tre Sogne i Brand. Sæt Dem nu ned og slut Forlig, saa skal Hatten nok komme. Disse Ord ramte ham saadan, at han sank ned paa en Stol, og i Løbet af faa Minutter var Forliget i Stand. Vi var saa nogle faa Stykker, som dækkede hans Udgifter, og der var almindelig Glæde over, at denne uhyggelige Strid blev endt. Da Forliget var sluttet, fandtes Hatten straks, og Manden kjørte hjem, antagelig med en lettet Samvittighed.

I Fovsing boede en Husmandskone Ane Kathrine Sørensen, der var gift med Husmand og Landpost Jens Sørensen, der døde saa vidt jeg husker omkring Midten af 1890 Aarene. Saa boede hun siden hos Sønnen, der overtog Ejendommen. Hun var en udmærket Kvinde og paa sin Vis en Original, som det altid var en Glæde at besøge og tale med. Hun var født i et Husmandshjem i Resen 1810. I 1839 boede hun hjemme hos sin Fader, der vist den Gang var Enkemand, og hun ernærede sig ved Vævning, hvad hun vedblev med højt op i Aarene.

Saa en Dag vist om Efteraaret kommer deres Nabo ind og spørger, om de ikke i Aften vilde med til Østergaard, hvor der kom en Mand og prædikede, som hed Peder Fynbo (Peder Larsen Skræppenborg). De spurgte, om han var Præst, men blev meget forbavsede, da de fik at vide, at han var Gaardmand. Ane Kathrines Fader vilde nok med, men hun sagde Nej, hun skulde passe sin Væven og havde ikke Tid til saadanne Narrestreger, hvortil hendes Fader bemærkede, at hun ikke skulde være saa kjæphøj, og saa sagde hun Ja, for, sagde hun, hvad Fader sagde, det var Lov.

Da de kom til Gaarden om Aftenen, var alle Stuer

fulde af Mennesker. Men da det var blevet noget over den Tid, da Mødet skulde være, saa Ane Kathrine til sin Forbavselse, at adskillige rundt i Stuerne sad og græd. Hun spurgte saa sin Fader, hvad der dog gik af disse Mennesker. »Kan Du ikke forstaa det«, sagde han, »de er ræd for, at Øvrigheden har taget ham«. Men lidt efter hørte man Lyd af Sang i det fjerne, og de grædende smilede gjennem Taarer. For Peder var jo saadan en Sangfugl, sagde Ane Kathrine. Han kom saa syngende ind i Gaarden, kjørende med en hvid Enspænder Hest og med en Ledsager til, som talte sammen med ham om Aftenen. Ane Kathrine fik ved Peder Larsens Ord et saadant aandeligt Stød, at det førte til en levende Tro, som bar hende gennem alle Livets Kampe. Men foreløbig lod hun sig ikke mærke med noget. Da hun gik hjem med sin Fader og Naboen, talte de om, at det var godt, hvad de havde hørt i Aften, og spurgte Ane Kathrine om, hvad hun syntes om det. »Ja«, sagde hun, »hvis den Mand, der talte her i Aften, fik en Præstekjole paa og en Krave om sin Hals og saa blev stilt an paa Prædikestolen i Resen Kirke, og det var en Søndag, saa var det forresten en god Prædiken«. Hertil bemærkede hendes Fader, at saa maatte den vel være god alligevel, selv om man ikke gjorde alle disse Anstalter, og den Anskuelse gik hun da ogsaa snart over til. Og naar Peder Larsen i de følgende Aar holdt Møde paa Eggen, kom hun stadig hen at høre ham, og han vandt da ogsaa en Del andre Venner fra disse Egne.

Men da han siden blev Grundtvigianer, kunde hans Venner fra disse Kanter ikke følge ham, ja endogsaa Ane Kathrine kunde sige ham imod. Saa ophørte hans Møder her. Men hans gamle Venner blev ved at betragte ham som en kristen Broder, og de kunde ved Lejlighed besøge hverandre. —

En Gang midt i Aarhundredet, mens Børnene var smaa, havde Jens og Ane Kathrine det en Vinter uhyre fattigt og havde endda laant vistnok ca. 50 Rigsdaler

af den gode og kjærlige Chr. Gaard i Vester-Ølbygaard. Saa en Dag siger Ane Kathrine: »Jens, du maa gaa ned til Chr. Gaard og bede om en Skjæppe »Knof«, d. v. s. Knop eller Frarensningsfrø af Kiddike og Agerkaal.

Da Jens nu frembærer sit Ærinde for Chr. Gaard, spørger denne, hvad de vilde bruge det til. Ja, det var da til at bage Brød af. »Men saa vil I vel ogsaa nok have et Par Skjæpper Rug til«, siger Gaardmanden, og Jens drager glad hjem med sine tre Skjæpper. »Hvad gjorde I saa med det«, spurgte jeg Ane Kathrine. »Ja vi fik det jo malet, og saa bagte vi Brød af det«. »Hvordan smagte det«, spurgte jeg interesseret. »Jo«, sagde hun, »det var jo nøj tar, men vi var sultne og takkede Herren for det«.

En Gang, jeg besøgte hende om Sommeren, pegede hun paa en Hyldebusk udenfor Vinduet og sagde: Det er mit Bedekammer. Da der blev Missjonshus i Fovsing, holdt vi Julefest for de gamle med Juletræ, hvorover Ane Kathrine blev saa glad, at hun sagde, hun syntes næsten, det var som at komme i Himlen. Hun havde i sit lange Liv aldrig før set et Juletræ.

Da hun var Barn, lærte man ikke ret meget i Skolen, og hendes Kundskaber var paa nogle Omraader ret mangelfulde. En Dag kom Læreren i Fovsing til at bemærke noget om, at Jorden var rund; men hertil sagde hun helt forskrækket: »Skal den nu til at være rund, nu har jeg gaaet paa den i 90 Aar i den Tro, at den var flad, jeg bliver helt svimmel ved at tænke paa, at den er rund, saa kunde man jo trimle ned ad Siderne. Men det er vel ingen Trosartikel, for saa bliver jeg vist ikke salig«. Nej, det var det da ikke, saa han havde ikke noget imod, om hun holdt den for flad. Og saa gik hun da fremdeles sin støtte Gang paa Jorden, indtil hun i 1907 lukkede sine Øjne, 97 Aar gammel, og jeg er forvisset om, at denne prægtige Kvinde som en tro Tjenerinde er gaaet ind til sin Herres Glæde.

Tæt ved Ølby Præstegaard boede en lille Husmand

Jens Godskesen paa en Lyngbakke, som han med Flid og Omhu havde forvandlet til en venlig lille Have med Frugthave og Frugtbuske og Blomster og andre Havesager, som dannede en smuk Ramme om hans hyggelige lille Hus, hvor han boede med sin Kone Kirsten. Saa havde han ogsaa en Del Bistader og var en hel Mester til at passe Bier, bl. a. ogsaa vore Stader i Præstegaarden mod at faa $\frac{1}{3}$ af Honningen. Han havde ofte sin Gang i Præstegaarden og fik jo af og til noget derfra. Saa kunde det hælde, han inviterede vore Folk og Børnene hjem til sig en Aften, hvor der trakteredes med Kaffe, og Børnene fik saa meget Puddersukker, de vilde spise. En Gang havde han faaet en Spilledaase og vilde give dem musikalsk Underholdning. Han trak Daasen op og sagde: Nu skal I høre »Kong Christian stod ved højen Mast«. Det var imidlertid noget helt andet, der kom. Saa siger en af Gjæsterne: »Det er jo itt Kong Christian stod ved højen Mast«. »Jow«, sagde Jens, »men det er o tysk«.

Da jeg kom til Ølby, Asp og Fovsing, var der nok Smaahaver ved Gaardene, men ellers var Landet bart og træløst, og det var en indgroet Mening, at Træer ikke kunde trives paa disse Egne. Jeg gav mig imidlertid under Hedeselskabets Vejledning til at plante baade ude i Fovsing Hede, hvor Præsteembedet ejer 50 Td. Land, og hjemme paa alle Bakker paa Præstegaardsmarken samt levende Hegn om Præstegaardens Indmark. Plantagen i Fovsing er paa 35 Td. Land. Da Træerne voksede godt, smittede Eksemplet, saa nu er der en Del Smaaplantninger omkring i Sognene.

Da jeg var stærkt spændt for til daglig, rejste jeg i Reglen paa en ca. 3 Ugers Ferietur hvert Aar, somme Tider til Norge eller til Slægtninge i Sønderjylland og Hamborg, og adskillige Gange sejlede jeg med mine to norske Svogre, Halfdan Grøndahl og Jacob Traasdahl, hvorved jeg efter Haanden besøgte de fleste Lande i Nordevropa og en Gang ogsaa var i Finland, hvor jeg

i Helsingfors i ret stor Nærhed oplevede et Bombeat- tentat paa Byens Torv, som medførte, at hele Byen hurtigt fyldtes med russiske Patruljer med skarpladte Vaaben, uden at det dog kom til Sammenstød. Men jeg fik et stærkt Indtryk af Uhyggen ved det russiske Herredømme.

8. PROVST I HJERM-GINDING HERREDER

I 1891 fik jeg Meddelelse fra Biskop Balslev om, at han ønskede mig til Provst i Hjerm-Ginding Herreders Provsti, som var paa ca. 16 Kvadratmil. Jeg rejste ned til ham og bad om at blive fri paa Grund af min Ungdom og Mangel paa Erfaring. Men herom vilde han ikke høre Tale. »Jeg skal have unge Provster i disse vidtstrakte Provstier«, sagde han, »gamle Mænd kunne ikke holde til de Strabadser, som det fører med sig«. Han spurgte mig dernæst, hvem jeg ellers vilde foreslaa, og jeg nævnede flere, men han havde sine Indvendinger overfor dem alle. En af disse Indvendinger var meget morsom og karakteristisk. »Han skriver saa græseligt, jeg kan ikke læse hans Skrift«. Biskoppen skrev selv meget sirligt og smukt. Jeg sagde saa, at jeg da heller ikke skrev videre godt, men dertil bemærkede han: »Ja, men De kan forbedre Dem«. Saa maatte jeg da bøje mig, og jeg og Gabriel Koch i Herning, min tidligere Klassekammerat, var den Gang Danmarks to yngste Provster. For mig kom denne Gjerning til at strække sig over 39 Aar eller længere end for nogen nulevende Kaldsfælle.

Min første Provstetid var meget besværlig. Arkivet var i daarlig Orden, og Formanden var rejst til en anden Egn. Jeg fik imidlertid god Hjælp af Lærer Bransholm i Asp til at faa Arkivet nogenlunde i Orden, ligesom jeg efter Haanden blev mere kjendt med Arbejdet, og saa gik det lettere. Den rent praktiske Side af

Gjerningen er altid faldet mig forholdsvis let, medens jeg var mere kjed af den store Korrespondance. Derfor søgte jeg ogsaa snart at blive noget aflastet ved at holde en Sekretær, hvad jeg saa har gjort hele Tiden siden. Det har dels været Lærere og dels Jernbanefolk, og jeg er disse gode Hjælpere meget taknemmelig for den store Hjælp, de har ydet mig gennem Aarene. Uden den havde jeg sikkert ikke kunnet bestride Arbejdet saa længe. En stor Glæde ved denne Gjerning var det, at man derved fik Lejlighed til at komme i saa mange gode Præste- og Lærerhjem. Dette er efter Haanden bleven anderledes, saa Gjerningen har faaet et mere kontormæssigt og mindre personligt Præg, hvad der forekommer mig mindre tilfredsstillende. Præstegaardenes Vedligeholdelse paahvilede den Gang Præsterne, der ogsaa selv maatte betale Renter og Afdrag af Nybygninger. Disse Udgifter kunde somme Tider tynde ret stærkt paa de i Forvejen ofte smaa Indtægter, og i saadanne Tilfælde kunde det af og til knibe lidt med Vedligeholdelsen.

I min første Provstetid var Kirkernes Vedligeholdelsestilstand ofte ret tarvelig, og navnlig gjaldt det al Slags Udsmykning. Den vestjydske Befolkning er fra gammel Tid dygtig til at spare. Jeg kan desværre heller ikke rose tidligere Provsters Behandling af Kirkerne særlig i de første tre Fjerdedele af det 19. Aarhundrede. Da blev mange uerstattelige Ting fjernede fra Kirkerne og meget ganske værdiløst indsat i Steden. Heri skete dog efter Haanden en glædelig Forandring til det bedre, hvad ogsaa jeg efter Evne arbejdede paa.

Paa lignende Maade forholdt det sig med Kirkegaardene. De var som oftest Græsmarker med grønne Tuer over Gravene og kun ganske faa Mindestene over de døde. Jeg fik mange Steder Beboerne til at plante paa Kirkegaardene, og de bedre Læforhold førte saa efter Haanden til bedre og sømmeligere Forhold i det hele.

Kirker og Præstegaarde blev den Gang eftersete ved det aarlige Provstesyn i Juni eller Juli Maaned, som

Konvent i Hjerm Præstegaard ca. 1897: Bageste Række fra venstre: A. Møller, Fenger, Skydsgaard, Fru Fenger, Engberg. Mellemste Række fra venstre: Krag, M. Larsen, Fru Møller, Provst Møller, Bjarnesen, Fru Bjarnesen, Dankau, G. Larsen, Nielsen. Forreste Række fra venstre: Fru Krag, Provstinde Møller, Kuhlmann, Fru Larsen, Andersen.

foretoges af Provsten og de to Synsmænd, en Murer og en Tømrer. Synet varede gerne 7–8 Dage, i Reglen fordelte over 2 Uger. Jeg kørte med egen Befordring og var altid godt kjørende. Det var meget fornøjeligt saadan at besøge alle Kirker og Præstegaarde paa Aarets skønneste Tid. Synet blev altid venligt og godt modtaget og rigelig beværtet. Dog kunde der ogsaa en sjælden Gang blive lidt Mangel i saa Henseende ved Ukjendskab til Forholdene. Vi kom saaledes en Dag kjørende til en Præstegaard, hvor der boede en ung ugift Præst. Vi kom der mellem 12 og 1, og da Forretningerne var forbi, tænkte vi, at vi skulde have Middagsmad. Men i Steden for bød Præsten en Cigar og satte sig ned og passiarede med os. Da Samtalen gik noget treven, siger Præsten paa en Gang: »De skulde vel ikke have Lyst til en Kop Kaffe?« hvortil den gamle Synsmand, Murer Jens Chr. Laugesen, lakonisk svarer: »Jow Tak, Hr. Pastor, det kunde da altid sluk' lidt!« Det blev nu opklaret, at vi trængte til Middagsmad, som Forpagterens Kone saa lavede til os, men det blev jo en noget sen Middag.

I min Provstetid blev der bygget 9 nye Kirker i Hjerm-Ginding Herreder, hvoraf dog enkelte var Fornyeelse af ældre Kirker, som Sognekirken og Valgmenighedskirken i Holstebro. To af disse Kirker har jeg indviet, nemlig Kirkerne i Grove og Simmelkjær, da Biskop Balslev paa Grund af sin Alder ikke godt selv kunde foretage Indvielsen. Disse to Sogne udgjorde et nyt Pastorat med Præstegaard i Grove. Det blev mig overdraget at udse og købe en Gaard til Præstegaard. Det blev Grovegaard, der havde ca. 500 Td. Land, hvoraf dog Størsteparten var Hede og Mose. Den blev da i 1893 kjøbt for 23,000 Kr. med tilhørende Bygninger.

Disse Nydannelser krævede meget Arbejde og mange Rejser ad lange og ofte daarlige Veje; der var ca. 7 Mil til det yderste af Provstiet, og jeg rejste altid med eget Kjøretøj, det var jo før Bilernes Tid.

Efter Opfordring af Pastor Fenger i Hjern blev der stiftet et Herredskonvent, som havde Tilslutning fra de fleste Præster af de forskjellige Retninger og senere udviklede sig til et Provstikonvent, der samlede næsten alle Provstiets Præster. Vi mødtes 3—4 Gange aarlig rundt i Præstegaardene baade Præster og Præstekoner. Der var først Gudstjeneste med Altergang og siden Forhandling om et eller andet Emne og tillige hyggeligt Samvær. Dette Konvent var af ikke ringe aandelig Værdi og tjente til at nærme Præsterne til hinanden i Forstaaelse og Brodersind. Naar man først havde gaaet til Alters sammen, gjorde det ikke saa meget, om Bølgerne af og til gik lidt højt bagefter under Forhandlingerne. Efter min Bortrejse fra Egnen opløstes dette Konvent og afløstes af Retningskonventer, som dog næppe kunne siges helt at have samme Betydning.

Da Tiendeafsløsningsloven fremkom, blev jeg af Stiftsøvrigheden anmodet om at tiltræde de Kommissjoner m. H. t. Kirkerne, som skulde nedsættes i den nordlige Del af Ribe Stift, og som skulde fastsætte den Vedligeholdelseskapital, som fremtidig skulde henlægges til hver enkelt Kirke. Provst Vilstrup i Borris blev udnævnt til Formand for hele Stiftet. Ved hans Død blev jeg Formand, medens jeg var i Stiftet.

Da Arbejdet skulde begynde, samlede Stiftsøvrigheden alle, som skulde deltage deri, for at drøfte Principerne for dets Udførelse. Jeg gjorde da gjældende, at Summen burde sættes rigelig med Fremtiden for Øje, da Arbejdsløn og Materialier stadig vilde stige, medens Pengenes Værdi i det lange Løb vilde dale. Herom opnaedes Enighed, og saa vidt jeg ved, er Ribe Stift det Sted i Landet, hvor Afsløsningssummerne er sat højest og mest tilfredsstillende.

Da jeg blev Provst, var Skolevæsenet i det hele ordnet efter de gamle Linier, at Skolen laa i Nærheden af Kirken, og Læreren tillige var Kirkesanger. Dobbelt-skoler paa Landet var da temmelig sjældne. De kom først

efter Haanden som Følge af det stigende Børneantal og den nyere Skolelovgivning fra 1899. Lærerens Løn bestod i Jordlod samt Offer og Accidentser og nogle Tønder Korn efter Kapiteltakst m. m., og Lønningerne var smaa, men der levedes nøjsomt og tilfreds i de fleste Lærerhjem. Men foruden disse oprindelige Kirkesangerembeder var der efter Haanden især i de udstrakte Hedesogne bleven oprettet en Del Embeder for ugifte, hvor Lønnen var ringe og baade Bolig og Skolestue indskrænkede og tarvelige. Man havde vel oprindeligt tænkt, at de skulde være Overgangsembeder, hvis Indehavere senere kunde avancere. Men mange blev siddende og giftede sig og levede da under sørgelig ringe Kaar. Alt dette blev dog heldigvis forandret fra 1899.

Og saa havde man endelig f. Eks. i det store Hedesogn Haderup flere Skoler, som lededes af ueksaminerede Lærere, naturligvis med et meget tarveligt Udbytte. Men alt det forsvandt ved Aarhundredskiftet, hvor der kom mange nye Skoler og eksaminerede Lærere overalt. Dog maatte enkelte Embeder i den første Tid besættes med ikke fuldt uddannede Folk, fordi der ikke fandtes kvalificerede Ansøgere.

Der gjordes gennemgaaende et godt og solidt Arbejde rundt i Skolerne, af enkelte ogsaa ud over det almindelige, f. E. Hansen-Siir i Siir Skole. Men hos det gamle Slægtled af Lærere var Undervisningen mange Steder for meget præget af Udenadslæren, medens det nok nu og da kunde skorte med Hensyn til Forstaaelse. Et Modstykke hertil var enkelte gode, gamle grundtvigske Lærere, hvor Undervisningen i høj Grad var præget af Aand og Liv med levende Fortælling og Sang, som kunde gribe Børnene, saa de rigtig kunde være med. Til Gjengjæld kunde der jo saa nok være Mangler hist og her med Hensyn til positiv Viden, men det var nu alligevel en god og befrugtende Undervisning, som der næppe helt findes Sidestykke til mere. En sasdan Lærer var f. Eks. Lærer Sand i Gjording, der ogsaa vir-

kede meget til Sangens Fremme i sin Egn. Jeg søgte at komme som Skolens gode Ven, hvad jeg ogsaa haaber i Reglen er lykkedes. Men Provsterne længere tilbage i Aarhundredet optraadte ofte i Datidens strenge Embedsmandsstil, saa de var meget frygtede af de mindre dygtige eller maaske stærkt nervøse Lærere. Gamle Provst Bøtker i Sevel, som fratraadte omtrent i Midten af 1880 Aarene, havde Hammerum Herred med, saa Provstiet den Gang udgjorde henimod 30 Kvadratmil, saa Provsten var som en Smaakonge i dette udstrakte Omraade. En Gang kom han paa Visitats i Naur Skole, hvor den daværende Lærer maa have været meget nervøs; thi da man kom ind i Skolestuen og Overhøringen skulde begynde, falder Læreren besvimet om paa Gulvet og maatte bæres i Seng, og Børnene maatte sendes hjem.

Ved Lærerkaldelser havde der en Tid indsneget sig den Uskik, at der fremkom Adresser fra nogle Beboere om at faa kaldet en enkelt af Ansøgerne, oftest Nr. 2 eller 3. Skoledirektionen tog i Reglen ikke videre Hensyn til disse Adresser, da de af mange Grunde kun var lidet vejledende og værdifulde, hvad somme Tider kunde vise sig paa en meget tydelig Maade. Der var saaledes et af Lærerembederne i Sevel ledig, hvor tre af Beboerne kom til mig med en Adresse, der havde saa vidt jeg husker ca. 50 Underskrivere; men Dagen efter kom tre andre Mænd med en anden Adresse for en anden af de indstillede, som havde ca. 60 Underskrivere. Jeg spurgte saa, hvor mange Beboere der var i Distriktet, og det var vist lidt under 100. Da jeg skulde have Forklaring paa dette mærkelige Forhold, forklarede Overbringerne af Adressen mig, at nogle af Underskriverne først havde skrevet under paa den første Adresse, men nu havde skiftet Mening og sluttet sig til dem. Jeg sagde da til dem, at naar de saa hurtigt skiftede Standpunkt, kunde de nok forstaa, at Direktionen ikke kunde tage ret meget Hensyn til deres Adresser.

Ved min Bortrejse fra Egnen foranstaltede Provstiets Lærere en Afskedsfest for min Hustru og mig, hvor jeg som Mindegave fik overrakt et Guldur med Inskription. Det var vi naturligvis meget glade og taknemmelige for.

Ogsaa Menighederne i Ølby=Asp=Fovsing holdt en Afskedsfest for os, hvor der blev overrakt os en Afskedsgave paa 1000 Kr. i Guld i et Sølvbæger. Saadanne Kjærlighedsgaver gjør en ydmyg, da man jo maa sige sig selv, at det er meget ufortjent, da man langtfra altid har gjort sin Pligt, og det er vi dog alle skyldige at gjøre.

Af offentlige Hverv, jeg havde i Ølbytiden, skal nævnes, at jeg i mange Aar var Formand for Staby Højskoles Bestyrelse, der var en Uddannelsesanstalt for Vinterlærere, hvor der blev gjort et meget dygtigt Arbejde af daværende Forstander Jeppesen. Eleverne havde i Reglen ikke andre Kundskaber, end hvad de havde faaet i Almueskolen. Men mange af Dimittenderne herfra kom siden paa et Seminarium og tog Eksamen og blev som oftest dygtige Lærere, hvad det adskillige Gange har glædet mig at konstatere.

I Slutningen af 1890 Aarene var jeg i et Par Aar Medlem af en af Ministeriet nedsat Kommissjon angaaende Stiftsmidlernes Forvaltning m. m. Den af Kommissjonen afgivne Betænkning blev Grundlag for noget ændrede Regler paa disse Omraader, bl. a. ogsaa med Hensyn til Bygningslaan, hvor et af mig stillet Forslag blev antaget af Kommissjonen.

Et af Kommissjonens Medlemmer var Biskop Svane. Da jeg en Dag fortalte ham, at jeg havde faaet Adgangskort af Biskop Rørdam til Indvielse af St. Mariæ Kirkesal, der tidligere havde været et Danseetablissement, sagde han meget betegnende: »Han tilbød ogsaa mig et Adgangskort, men jeg svarede: Nej, Tak, saadanne Steder kommer jeg ikke«, hvortil jeg bemærkede, at jeg syntes, at man maatte glæde sig, naar noget daarligt forvandledes til noget godt.

Da N. Nissum Seminarium og Højskole overgik til et Aktieselskab, blev jeg indvalgt i Bestyrelsen, hvor jeg fremdeles sidder og nu i nogle Aar har været Formand, dog nu kun m. H. til Seminariet, da Højskolen i nogle Aar har været en selvstændig Institution med sin egen Bestyrelse.

9. SOGNEPRÆST I SPENTRUP-GASSUM

Sidst i December 1910 blev jeg forflyttet til Spentrup-Gassum Sognekald i Aarhus Stift og tiltraadte Embedet et Par Maaneder ind i 1911. Paa det Tidspunkt var der ingen Menighedsraad, men blev ved Vakance nedsat et Udvalg, som gjorde Indstilling om Embedets Besættelse. Da Grundtvigianere og Indremissjonsfolk i dette Tilfælde hver havde 3 Medlemmer i Udvalget, blev der af de ca. 73 Ansøgere indstillet 3 fra grundtvigsk og 3 fra indremissjonsk Side, og Resultatet blev saa, af jeg blev kaldet.

Stillingen var i Begyndelsen ikke saa behagelig paa Grund af de stærke aandelige Modsætninger. Da jeg imidlertid efter Evne søgte at være Præst for alle i Menighederne, faldt disse Begyndervanskeligheder inden lang Tid bort, og Arbejdet gik sin jævne Gang, selv om der naturligvis stadig blev Vanskeligheder at kjæmpe med der som i alle Menigheder.

I disse Menigheder havde Digteren Blicher været Præst i Tiden 1825–48, men der var i hele det 19. Aarhundrede megen aandelig Død og ringe Kirkegang. Heri skete først Forandring ved min Formand Provst Heegaards Komme 1894. Han sluttede sig til Indre Missjon og prædikede klart om Vækkelse og Omvendelse, hvorved der fremkom en Del Brydninger, men dog blev mere Kirkegang og skabtes et begyndende Samfundsliv i begge Sogne. I 1903 blev der i Spentrup bygget et stort og smukt Missjonshus som en tiltrængt Hjælp i Arbejdet.

Fra Spentrup Præstegaard

I min Tid blev Arbejdet saa fortsat omtrent efter de samme Linier, og Kirkegangen blev efter Haanden ret god, særlig i Spentrup. I Missjonshuset blev der hvert Aar holdt Missjonsuge og mange Møder Aaret igjennem. Ligeledes blev der holdt aarlige Missjonsuger i Gassum Kirke og senere i Dyrby Skole. Saa holdtes ogsaa Samtalemøder hver Uge i Spentrup og senere i Dyrby samt maanedlige Møder for D. M. S., Ungdomsmøder for baade unge Mænd og for unge Kvinder, maanedlige Samtalemøder i Præstegaarden, Kvindemøder, Børnegudstjeneste m. m. Der var ikke større Vækkelser som vi havde oplevet i Ølby, men lagdes dog jævnlig nogle til Samfundet især i Spentrup og Dyrby, og Kirkegangen gik stadig fremad.

I begge Sogne havde jeg gode og nidkjære Medarbejdere baade Mænd og Kvinder, som paa forskjellig Maade hjalp godt til med Arbejdet f. E. ved Tilrettelægning af Møder, ved Møder i Hjemmene, ved de ugentlige Samtalemøder, ved Pengeindsamlinger m. m. Jeg har altid været taknemmelig for et saadant Samarbejde, som er til Gavn for baade Præst og Menighed og til Fremme af et sundt og godt Menighedsliv.

Foruden Gjærningen i Menigheden kom jeg ogsaa en Del ud paa Egnen og talte, dels i Kirker og dels i Missjons-huse og Forsamlingshuse.

Præstegaarden var den samme, som Blicher har boet i, og blev vist særlig af den Grund fredet National-Mindesmærke af 2. Klasse. Den var opført i 1794-95 af Blichers Farbroder Peder Daniel Blicher og i Hovedsagen uforandret fra Digterens Tid, hvorfor der ogsaa er knyttet Blicherminder til de enkelte Stuer, til dels vemodige. Saa vidt jeg husker i 1915 blev der paa Opfordring af Randers Amts historiske Samfund i Præstegaarden holdt en Mindefest for Digteren, hvor Jeppe Aakjær og jeg talte. Der kom ca. 2-3000 Mennesker til Stede og blev talt dels i Haven og dels i Gaarden,

og endelig fortalte jeg i Kirken for to Hold Mennesker om Kirkens Historie.

I 1919 var jeg medvirkende ved Afsløringen af en Mindesten for Blicher paa Hohøj ved Mariager, hvor ogsaa Aakjær samt Evald Tang Kristensen talte og Johannes Fønns sang. Der var kommen 6–8000 Mennesker til Stede.

Saa har jeg ogsaa fra gamle Folk i Sognene indsamlet nogle Blicherminder, som er trykt i forskellige Aar-gange af Randers Amts historiske Aarbøger. Det er an-tagelig det sidste, der kan fremkomme om ham, da nu alle maa være døde, som har kjendt ham personlig.

Spentrup Præstegaard var oprindelig en temmelig stor og god Gaard, hvortil desuden hørte et ret udstrakt Hedeareal, hvor der fandtes en mindre af Blicher paa-begyndt Naaletræsplantage. Men i min Formand Provst Heegaards Tid blev det meste af Gaardens Tilliggende bortsolgt, saa der kun blev et Areal paa ca. 12 Tdr. Land tilbage foruden Haven paa 2 Tdr. Land.

Samtidig blev Laden og det østre Fløjhus nedrevne, saa der nu kun er Stuehuset og det vestre Fløjhus til-bage.

Jeg overtog selv Gaardens Drift ved Hjælp af en Be-styrer. Jeg havde to Heste, som jeg naturligvis ogsaa benyttede til min Embedskjørsel baade som Præst og Provst. Derved kunde Driften i Reglen nogenlunde be-tale sig, hvad ellers var vanskeligt, da Arealet var tem-melig lille til at bære Udgifterne.

En Side af Præstegjeringen, som jeg altid har haft særlig Forkjærlighed for, var Husbesøg, hvor jeg i Reg-len benyttede Cyklen, da Sognene var ret store. Jeg op-søgte fortrinsvis syge og gamle, og jeg mindes med Tak og Glæde mange gode Stunder paa saadanne Udflugter. Derimod var det uoverkommeligt for mig at gjøre regel-mæssige Besøg i alle Hjem bl. a. ogsaa, fordi Provste-gjeringen lagde saa stærkt Beslag paa min Tid.

Ogsaa Konfirmandundervisningen har jeg haft Glæde

af, skjønt jeg som vel de fleste Præster nok har følt Arbejdets Vanskeligheder. Dette var ikke særlig det, at man under Tiden kunde faa et eller andet uroligt Barn ind i Flokken, men mere, at det ofte ikke lykkedes at gjøre Timerne saa rige og gode, som man ønskede. Men Herren bærer jo over med vore Skrøbeligheder, og jeg har adskillige Gange haft Glæde af senere at træffe gamle Konfirmander eller faa Hilsener fra dem og saa mærke, at de i Kjærlighed mindedes vort Samarbejde i deres modtagelige Ungdomstid.

I begge Sogne var der gode og forstaaende Lærere, som det var en Glæde at samarbejde med, og mit Forhold til Lærerne har altid været godt, ligesom det ogsaa var i Vestjylland.

Jeg prøvede paa at faa oprettet et Fælleskonvent i Provstiet i Lighed med det, som jeg havde været Medlem af i Vestjylland, men det viste sig umuligt at samle Præsterne her om denne Sag. Derimod havde vi en Tid et lille Konvent af nogle faa Præster, som sluttede sig til indre Missjon. Saa var der ogsaa og er fremdeles tre Konventer i Randers, som samler Præster fra hele Egnen nemlig: St. Mortens Konvent, der samler Præster af alle Retninger, indre Missjons Konvent og grundtvigsk Konvent. Jeg var i nogle Aar Formand for indre Missjons Konvent, men deltog ogsaa i St. Mortens Konvent. Jeg var som de fleste Præster Medlem af Præsteforeningen og blev i mange Aar valgt som Kredens Repræsentant ved Repræsentantmødet i Kjøbenhavn, hvor jeg for det meste blev valgt til Ordstyrer, hvad ikke altid var saa let og behageligt, især naar brændende Spørgsmaal var paa Dagsordenen.

Den 17. August 1915 fejrede min Hustru og jeg vort Sølvbryllup under stor Deltagelse fra Menighedernes Side, ligesom der var mødt en Flok Gratulanter fra vore gamle Menigheder, hvad naturligvis var os en stor Glæde.

I Ølby havde vi i Aarenes Løb mistet fire smaa Dreng,

Sølvbryllup i Spentrup 17. August 1915: Bageste Række: Knud Møller, Sidsel Møller, O. Olsen, C. E. Bak, Anna Møller, J. Møller, L. Bak, Lucie Møller, Bak, Louise Møller, Kathrine Møller, O. Møller. Mellemste Række: Jervis, J. Jervis, J. Stigaard, Mathilde Olsen, Svend T. Møller, Anna Møller, Thomas Møller, Jakob T. Møller, Axel Møller, Christiane Møller. Forreste Række: A. Grønsdal, A. Traasdahl, Valdemar T. Møller, Sverre T. Møller, Ruth T. Møller, Vagn T. Møller, Cecil Møller, H. A. Møller.

men i Spentrup havde vi den store Sorg i 1926 at miste vor eneste Datter Ruth i en Alder af 18 Aar. Hun døde af miliær Tuberkulose, der til sidst gik til Hjernen. Hun havde i ualmindelig Grad været Solstraalen i Hjemmet og da ogsaa været meget afholdt i Menigheden. Som lille 6–7 Aars Pige blev hun en Gang skoldet paa Benene af kogende Vand, saa hele Stykker Hud gik af og hun havde store Smerter. Hun bad saa indtrængende sin Moder om at bede Gud tage disse Smerter bort. De bad sammen, og efter Bønnen rejser hun sig op i Sengen og siger: »Tak Moder, nu gjør det ikke ondt mere, giv mig nu noget Papir og en Blyant, at jeg kan tegne«. Gud vilde ikke skuffe hendes barnlige Tro, men hjalp med det samme.

Under hendes sidste Sygdom sagde hun en Dag til sin Moder: »Vil du ikke synge en Salme for mig«. Hendes Moder slog da op paa Salmen Nr. 551: »Bliv hos mig kjære Herre Krist«, og da hendes Moder begyndte at synge, sang hun selv med, og det blev hendes sidste Sang hernede. En Gang senere lagde hun sig ned i Sengen med de Ord: »Nu lægger jeg mig i Gud Faders Arme«. Da hun blev begravet i Spentrup, var der saa mange Mennesker til Stede, som jeg ikke tror ellers at have set ved nogen Begravelse, og der er jo ogsaa Læge-dom i Menneskers kjærlige Deltagelse.

Den 22. April 1928 blev jeg 70 Aar og skulde saa efter Loven have søgt Afsked; men da jeg blev opfordret af Menighedsraadene og ved en Adresse fra de fleste Medlemmer i Menighederne om at fortsætte, indgik jeg paa at fortsætte 2 Aar til. At vedblive endnu længere ansaa jeg for urigtigt, da det saa kunde befrygtes, at de aftagende Kræfter kunde gjøre det vanskeligt at overkomme det store Arbejde baade som Præst og Provst. Denne Beslutning har jeg ogsaa siden følt var rigtig. De to Aars Fortsættelse blev saa forelagt for Ministeriet og godkjendt af dette.

10. PROVST I NØRHALD-GJERLEV ØNSILD HERREDER

Da jeg var kaldet til Spentrup-Gassum, anmodede Biskop Sørensen mig om at overtage Provstiet efter min Formand i Spentrup Provst Heegaard. Da vi forhandlede om det, bemærkede jeg, at det maaske snart vilde blive lettere at være Provst, da der var saa megen Tale om et nyt Tilsyn med Skolevæsenet. Hertil bemærkede Biskoppen, at hvis jeg ventede derpaa, vilde jeg nok komme til at vente længe, hvad ogsaa har bekræftet sig, da der ingen Forandring skete heri i min Embedstid.

Kirkerne i Provstiet var ikke særlig godt vedligeholdte og enkelte endog ligefrem daarligt. De stod betydeligt tilbage for det Standpunkt, vi i saa Henseende var naaet frem til i mit første Provsti. Hovedgrunden hertil var vel nok den, at Egnen her ikke havde gennemgaaet saadanne Vækkelser, som var gaaet hen over store Dele af Vestjylland, selv om der ogsaa hist og her havde været lokale Vækkelser. Hvor der nemlig kommer en sund og kraftig Vækkelse, vil i Reglen ogsaa Sandsen for Kirkens Udsmykning og Vedligeholdelse vaagne.

I mit Arbejde med Kirkerne søgte jeg først at faa dem i god Stand bygningsmæssig set og arbejdede derefter for den indre Udsmykning. Og i disse Bestræbelser fandt jeg god Hjælp baade hos Provstesynets øvrige Medlemmer og hos de enkelte Menigheder, hvor der efter Haanden er bleven en langt større Forstaaelse og en voksende Offervillighed overfor det gamle Gudshus, saa mange af Kirkerne nu er bleven saa forskjønnede, at man i høj Grad maa glædes derover, og enkelte endog, som f. Eks. den store og smukke Hald Kirke, ligefrem kan staa som et Mønster til Efterfølgelse.

Hvad der har været en stor Hjælp til saaledes at naa fremad, er dette, at Ansvar for Kirkerne ved den nyere Lovgivning mere og mere blev lagt over til Menigheds-

Det sidste Syn i Kovsted gamle Præstegaard 1920. Frøken Haase. Skovrider Andersen. Provst Møller.
Pastor Haase. Fru Haase. Synsmand Christensen. Synsmand Krog. Jørgen Pedersen.

raadene som Menighedernes Repræsententer. Og det viste sig her som altid, at et betroet Hverv er det bedste Middel til at fremkalde Interesse og faa Ansvarsfølelsen til at vaagne.

Hvad Skolevæsenet i disse Herreder angaar, saa fandtes her ikke saa primitive Forhold, som jeg havde mødt i Vestjylland, og har vist heller ikke tidligere eksisteret; men paa den anden Side var der heller ikke den stærke Udvikling her, som havde været nødvendig derovre. Her havde man fra gammel Tid en fast Ordning, som fremdeles var tilstrækkelig; men her kjendes heller ikke Sogne med saa store uopdyrkede og udstrakte Arealer som i Vestjylland.

De Reformere, som her var Tale om, var nærmest Ombygning af ældre Skoler og Udvidelse af Lærerpersonalet ved en og anden Skole paa Grund af stigende Børneantal.

I de sidste Aar viste sig mærkeligt nok enkelte Steder ogsaa en Tendens i modsat Retning, nemlig synkende Børneantal, saa der endog ved en Skole ved indtrædende Vakance blev nedlagt et Lærerindeembede, som efter Haanden var blevet overflødigt. Dette er et Tidens Tegn, som desværre ogsaa kjendes rundt om i Landet.

En anden Forskjel fra Vestjylland var, at der i Nørhald m. fl. Herreder var meget mere Uro i Retning af Klager, Stridigheder, disciplinære Forseelser af forskellig Art og § 8 Sager. Grundene til dette beklagelige Forhold er efter min Mening især to: For det første, at den største Del af Befolkningen herovre ikke har oplevet saadanne kristelige Vækkelser som i Vestjylland og derfor flere Steder ikke var tilstrækkelig interesseret i at faa Lærere med alvorlig Kristendom og Moral. Af den Grund blev der af og til kaldet uheldige Personer, hvad saa efter Haanden viste sig.

En anden Grund til Uro indenfor Skoleverdenen her var den, at Befolkningen her paa Engnen er mere kritisk

og stridbar end de mere sindige og langsomme Vestjyder.

Behandlingen af saadanne Sager har ofte voldt mig store Vanskeligheder og megen Bekymring, da det her jævnlig drejede sig om Menneskeskjæbner, og man derfor ikke kunde være for omhyggelig for at faa fuld Klarhed som Grundlag for en retfærdig og billig Afgjørelse.

Derfor har jeg ogsaa ofte søgt at komme til personlig Forhandling med alle vedkommende, hvad der lettest førte til en god Løsning, især da jeg efter Haanden fik et indgaaende Kjendskab til baade Lærere og Præstestanden og de kommunale Raad. Ad den Vej har jeg gennem Aarene arbejdet for, at der ikke skulde slaas mere i Stykker, end hvad der var uundgaaeligt, og har da heller ikke sjælden haft den Glæde at faa Forlig i Steden for skæbnsvangre Brud.

De foran omtalte Forhold var jo dog heldigvis kun Undtagelser. Som Helhed var der ogsaa her en god og hæderlig Lærerstand, som det var en Glæde at samarbejde med og støtte paa bedste Maade.

Visitatser har jeg holdt nogenlunde regelmæssigt, i Reglen omtrent hvert tredje Aar, og det har været nogle af mine bedste Stunder, naar jeg kom rundt i Skolerne og fik en venlig Modtagelse og saa den Troskab og Dygtighed, hvormed der arbejdedes de fleste Steder. Jeg har ogsaa faaet mange Vidnesbyrd om, at Lærerne forstod og paaskjønnede, at jeg gjerne vilde være Skolens og Lærernes gode Ven og Støtte.

I 1915 blev jeg af Ministeriet udnævnt til Formand for de Kommissjoner i Aarhus Stift, der skulde fastsætte Afløsningssummerne for Kirkerne. Jeg arbejdede her efter de samme Principper som i Ribe Stift. Der har været en Del at gjøre m. H. t. dette Arbejde, særlig da Loven om Afløsning af Len og Stamhuse fremkom, thi da skulde det ved en saadan Afløsningsforretning fastslaaes, hvor stor en Ejendomsværdi de enkelte

Stamhuse tilhørende Kirker udgjorde. Stamhuset Fri-
senborg ejede alene 32 Kirker, hvor saadanne Forretnin-
ger maatte afholdes.

Nu er der kun ganske faa Kirker tilbage, som ikke
er overgaaede til Selveje, hvad der maa anses for den
heldigste Ejendomsform, men de vil sikkert ogsaa ef-
ter Haanden blive afløste.

Ved vor Bortrejse fra Spentrup var min Hustru og
jeg Gjenstand for megen kjærlig Opmærksomhed fra
saavel Sognemenighedernes Side som fra Præster, Læ-
rere og Menighedsraad i Provstiet, hvad vi mindes med
stor Tak, og vi ønsker og beder om Herrens Velsig-
nelse over disse Egne, hvorfra vi har saa mange gode
Minder.

11. HVILESTANDEN.

Naar en Præst tager Afsked, kaldes han emeritus med
et latinsk Ord, der paa Dansk betyder udtjent. Paa tysk
har man et smukkere Navn for Tiden efter Afskeden,
man kalder det at gaa over i Hvilestanden.

Efter Afskeden flyttede min Hustru og jeg til Grund-
før Præstegaard ved Aarhus, hvor vor Søn Svend er
Sognepræst, og da han er ugift, er der god Plads til os.
Og da vi begge fremdeles er raske og arbejdsdygtige,
er vi glade over at her er rig Lejlighed til Arbejde
af forskjellig Art, for min Hustrus Vedkommende ved
Kvindemøder og Børnegudstjeneste foruden det, at hun
er Husmoder i Præstegaarden, og for mit Vedkommen-
de ved at hjælpe til med Arbejdet her i Menighederne
og saa at tale omkring paa Egnen og da ogsaa af og
til længere borte. For det meste er jeg ude at tale næ-
sten hver Uge og af og til flere Gange ugentlig.

Saa har jeg ogsaa beholdt enkelte Tillidshverv fra tid-
ligere Tid, som f. Eks. at være Formand for Nr. Nis-
sum Seminariums Bestyrelse og Bestyrelsesmedlem for

Provst Møller og Hustru 1930

Skolemødet i Randers. Hertil kommer, at jeg skriver et og andet f. Eks. til Folkemindesamlingen om gamle Minde- og jydsk Sprog, til historiske Aarbøger, til kirkelige Blade o. l.

Og saa har jeg jo nu anderledes god Tid til at læse, end jeg har haft i min stærkt optagne Embedstid, og heri finder jeg megen Glæde.

En stor Sorg havde min Hustru og jeg i 1932, da Herren bortkaldte vor Søn Sverre, der var Sognepræst i Vilslev og Hunderup ved Ribe. Men Herren havde i sin Naade givet ham en forunderlig rig Gjærning i disse Sogne i de to Aar, han virkede der. Det viste sig bl. a. ved, at Kirkerne hele Tiden var overfyldte, medens der tidligere saa langt nogen kunde huske, næsten ingen Kirkegang havde været.

Og inden han lukkede sine Øjne paa Vejlefjord Sanatorium, fik vi det dejlige Ord at høre fra ham: »Jeg har set Guds Herlighed, og længes efter at gaa hjem«.

Maatte det samme gjælde os, naar til sidst den Nat kommer, da ingen kan arbejde.

Af vore 10 Børn er nu kun fire i Live, nemlig:

1. Jakob Traasdahl Møller, som er Lærer ved Høstruphuse Skole i Hobro. Han er gift og har 5 Børn.

2. Svend Traasdahl Møller, som er Sognepræst i Grundfør-Spørring Sogne Nord for Aarhus.

3. Valdemar Traasdahl Møller, som er Staldmester paa Statens Seruminstitut i Kjøbenhavn. Han er gift og har 2 Børn.

4. Vagn Traasdahl Møller, som er cand. mag., men nu uddanner sig til at blive Landmand. Han har for Tiden Plads paa en Gaard ved Hobro.

INDHOLD

	Side
1. Træk af Slægtens Historie i det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.....	7
2. Min Bedstefader Premierløjtnant T. C. Møller	12
3. Mine Forældre	17
4. Barndoms minder fra Vejbjerggaard	22
5. Originaler fra min Barndom	34
6. Min Undervisning og Uddannelse. Moders Slægt	39
7. Sognepræst i Ølby-Aspe-Fovsing	49
8. Provst i Hjerm-Ginding Herreder	65
9. Sognepræst i Spentrup-Gassum	73
10. Provst i Nørhald-Gjerlev-Onsild Herreder...	80
11. Hvilestanden	84

Provst Thomas Christian Møller

Slægtsminder og egne Oplevelser

Bogen er gennemillustreret med Fotografier. Tegningen til Omslaget: Spentrup Kirke er udført af Tegneren Axel Salto.

Trykt i M. Christensens Bogtrykkeri, Struer.